

**İSTANBUL'UN FETHİNE DÂİR
FATİH SULTAN MEHMED TARAFINDAN GÖNDERİLEN
MEKTUBLAR VE BUNLARA GELEN CEVAPLAR**

Ahmed Ateş

İstanbul'un fethini müteâkib, onun sevinç ve gururu ile, Fatih tarafından gönderilen fetih mektupları (beşâret-nâmeler) ve onlara gelen cevablar, bu büyük tarihî hâdisenin anlaşılması ve izahı bakımından son derecede mühim vesikalardır. Çünkü devrin âdetlerine uyularak yazılmış olan bu mektuplarda, onları kaleme alanların göstermek istedikleri edebî meharetler yanında, asıl gaye, anlatılmak istenilen şey, bir tarafa bırakılmış gibi görünmektedir. Bununla beraber, edebiyat oyunları arasında, cereyan eden hâdiselerin bâzı mühim teferrütünü bulmak, bunların mektubu yazdıran ve yazan gözünde ne mâna ifâde ettiğini anlamak her zaman mümkündür. Bundan başka verilen cevaplardan, nezâket ve belâgat kaideleri haricinde, bahis konusu olan hâdisenin nasıl karşılandığı görülebilir.

Daha başka hususiyetleri yanında bilhassa bu bakımlardan da incelenmesi icab eden bu mektuplar ile cevabları, Feridun Bey'in meşhur *Münşeât-ı selâtin*'inde toplanmış ve basılmış bulunmaktadır. Görünüşe göre, bunlardan, biraz aşağıda bahsedilecek olan bir tanesi noksandır. Bu da Paris'te Bibliothèque Nationale'de bulunan bir mecmuada varsa da, bunu temin etmek kabil olmamıştır.

Bu tercümede *Münşeât*'in İstanbul 1275 basması esas olarak alınmıştır. Fakat metin dikkatle okununca, bu basmada birçok matbaa yanlışlıkları bulunduğu görülüyor. Meselâ daha ilk mektubun başlığında (c. I, s. 228), mektubun gönderildiği hükümdarın adı olan İnal, İtal şeklinde çıkmıştır. Metinde okunurken farkına varılmayan yanlışlıklar da vardır. Bundan başka sırf Feridun Bey'in dikkatsizliğine hamledilmesi icab edenlere de tesâdüf edilir. Meselâ bu-

radaki IV. mektub, basma ve yazma nüshalarda birbirinden farklı olmakla beraber, aynı mânada olan başlıklarına göre, Fatih tarafından Mekke Şerifi'ne gönderilmek üzere, Mısır hükümdarına yollanmıştır. Fakat mektub gerçekte Mısır hükümdarından Fatih'e gönderilmiş olup, metni Feridun Bey'in eserinde bulunmayan mektubun cevabıdır. Metin bu kadar şüpheli olunca, tercümeden evvel yapılacak işin tenkidli ve tashiî edilmiş bir metin hazırlamak olacağı bedihîdir. İşte bu maksatla fetih münasebeti ile yazılmış olan mektubların metni *Münşeât*'ın 1265 basması ve iki yazma nüshası (Üniversite kütüp. TY 5945 ve Revan Köşkü kütüb. nr. 1939) ile mukabele edildi. Ancak şunu hemen ilâve etmek lâzımdır ki, bu karşılaştırmalar ümid edildiği kadar iyi bir netice vermemiştir. Çünkü diğer basma ve el yazması nüshaların da, hemen dâimâ aynı müşkül yerlerde, aynı yanlışları yaptığı görüldü. Bu mektubların asıllarına gelince, bunlar bildiğime göre, artık mevcut değildir. Mamafih mevcut olsalardı, doğru metin tesbiti bakımından, galiba o kadar faydalı olmayacaklardı. Çünkü bunlar bizzat mektubu kaleme alan değil, bunları iyi anlamayan hattatlar tarafından yazılmıştı. Nitekim fetih dolayısı ile Mısır'a gönderilmiş olan mektubların bu memlekete gelişini, elçinin, nasıl karşılandığını, Kahire'de nasıl günlerce donanma ve şenlik yapıldığını anlatan İbn Tağrıberdi (bk. *al-Nacûm al-zâhire fî târîh Mişr va'l-Kâhire*, nşr. W. Popper, Berkeley, California, 1929, c. VII, s. 437 v. d., 468), metnini eserine aldığı başka bir mektub dolayısı ile (bk. *Extracts from Abu'l-Mahâsin İbn Taghrî Birdî's chronicle entitled Howâdith ad-duhûr fî madâ'l-ayyâm wash-shuhûr*, neş. W. Popper, Berkeley, 1942, s. 163), aynı şeyi söyler ve sebep olarak da, seci'lerin bozuk olduğunu gösterir. Zannedersem, Feridun Bey'in *Münşeât*'ının yazma nüshalarında da tesadüf edilen yanlışlar ancak bu sûretle izah edilmelidir: Bunlar, asıl metinlerden değil, onların dikkatsizce yapılmış sûretlerinden kopya edilmiştir. Bu sûretlerde yanlışlıklar bulununca, kopyaların da yanlış olacağı tabiidir.

Elhasıl bu tercüme, esas bakımından *Münşeât*'ın İstanbul 1275 basmasına istinad etmektedir. Ancak bunun şüpheli görülen yerleri yukarıda bahsedilen nüshalara bakılarak düzeltilmeğe çalışılmıştır. Bütün bunlara rağmen, tercümede iyi anlaşılmamış yerler kalmışsa, çevirenin mazur görüleceği ümid edilebilir.

Tercümenin notlar kısmında, tarihî izah ve açıklamalarda bulunulmaktan çekinilmiştir. Bu işi ehline bırakarak, yalnız metnin daha iyi anlaşılması için icab eden notların konulması ve meselâ hadîs ve ayetlere yapılmış olan telmihlerin gösterilmesi v. s. gibi hususlar ile iktifa edilmesi daha muvafık görüldü.

Bu tercümede başka bir güçlük daha vardı ki, bunun ne olacağı böyle metinleri okuyanlar tarafından kolayca tahmin edilebilir: Bu mektubları yazanlar, söylemek istediklerini, dâimâ devirlerine göre, en güzel telâkki edilen şekiller içinde söylemişlerdir. Bundan dolayı mektublarda, başka bir dile tercümesi imkânsız her türlü edebî san'atlar kullanılmış ve tumturaklı uzun cümleler yapılmıştır. Bunlar metnin anlaşılmasına ve bugünün üslûbuna göre sâde bir şekilde türkçeye çevrilmesine mani olmaktadır. Fakat bu tercüme, bu mektubları aslından okuyamayanlara, onları kaleme alanlara o kadar parlak ilhamlar veren o büyük fethin sevinç ve gururunu biraz duyurabilirse, mütercim kendini çektiği zahmetlerin mükâfatını görmüş sayacaktır.

I

İstanbul alındığı zaman yerli cennet olası Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han Gazi Hazretleri dergâhından, Molla Gürânî'nin İnşası ile, Mısır Hükümdarı İnal Şah'a yazılmış olan mektub

Rahman ve rahîm olan Allah'ın adı ile, onun kadîm olan zikrinden uğur alarak! «Ey Tanrım, ey hükümdarlığın sahibi, sen hükümdarlığı istediğine verir, hükümdarlığı istediğinden alırsın;

¹ Molla Gürânî, Fatih Sultan Mehmed'in hocası ve Osmanlı âlimlerina büyüklüğündendir. Tam adı Şemseddin Ahmed b. İsmail b. Osman olup, 813/1410'da Kûrân'da doğmuştur. İlk tahsilini memleketinde gördükten sonra, bilgisini arttırmak için, Bağdad, Hısnkeyfa, Şam, Kudüs ve nihayet Kahire'ye gitti. 830 yıllarına doğru, gelmiş olduğu bu son şehirde, devrin en büyük hadis ve fıkıh âlimlerinden biri olan İbâ Hacer el-Askalânî'den (ölümü 858/1454) ders gördü ve icâze aldı. Sonra Kahire'de Berkukiye'de müderrislik yaparak, büyük bir itibar kazandı. Bir münâkaşadan dolayı hapsedildikten sonra nefyedildi. Bu neket zamanında, haccdan dönen Molla Yegen'in teşviki ile, Anadolu'ya geldi. Sultan Murad II (824-855=1421-1451), ona Bursa'da Kaplıca ve Yıldırım medreselerinde müderrislik verdi. Molla Gürânî, o zamana kadar şâfiî mezhebinde iken, tevec-cühünü kazandığı Sultan Murad II'nin isteği üzerine, mezhebini değiştirip, hanefî mezhebine geçmiştir. Bu hükümdar onu oğlu Sultan Mehmed'e muallim tayin etti ve Manisa'ya gönderdi. Fatih hükümdar olunca (855/1451), onu vezir yapmak istedi ise de, Molla Gürânî bunu kabûl etmedi. Molla Gürânî aynı yılda, 855/1451'de, Kazasker tayin olundu. Fakat idarede kimseden fikir almayarak, kendi başına hareketi yüzünden padişahı kızdırmıştır. İstanbul fethinden bir müddet sonra azledilerek, Bursa kadılığına tayin edildi. Burada da, yine görünüşe göre, dürüst, fakat başkalarının, hatta padişahın yakınlarının menfaatine uymayan bazı hareketlerinden dolayı, Fatih nezdinde aleyhinde bulunmuş ve büsbütün azledilmiştir. Molla Gürânî buna gücenerek, hac bahanesi ile, Anadolu'yu terk edip, Mısır'a gitti. Bir müddet sonra, Fatih'in daveti üzerine, geri döndü. 862/1458'de yeniden Bursa kadısı ve 885/1480'de şeyhülislâm oldu. 893/1488'de ihtiyarlıktan hastalandı ve bir öğle namazını kıldıktan sonra, bir kaç defa ikinci namazının vaktini sormuş, sonra müezzini ikinci ezanını okurken, Tanrı'nın adını söyleyerek, ruhu teslim etmiştir.

Molla Gürânî'nin *Gayet el-emânî fi tefsiri el-Kelâm el-Rabbânî* (nüshaları Ayasofya kütüp., nr. 253; Selim Ağa kütüp., nr. 95) adlı bir tefsiri vardır ki, buna 860/1456'da Kudüs'de başlamış, 867/1463'de ikmâl derek, Fatih'e ithaf et-

istediğini azız, istediğini zelil kılarısın. İyilik senin elindedir, gerçekten sen her şeye muktedirsin!»².

Saltanat güneşi, Tanrı lûtfunun ufkundan doğmuş, ikbal sancağı, halifelik rûzgârının esmesi ile, dalgalanmış olan, zalimlerin başı yüce katına doğru eğilmiş, Kisrâ'ların ikbâli yüksek eşiği üzerine meyiletmiş bulunan, sâyesinde imamlık cevherleri dizili ve devlet işleri uygun bir halde duran, vasfı ile vasıfların ögündüğü, anılması ile öğünçlerin böbürlendiği el-Sultan el-Vâlî el-Âlimî el-Âmilî el-Müeyyedî el-Muzafferî el-Zahîrî el-Nasîrî el-Avnlî el-Gavsî el-Giyâsî el-İmâmî el-Hümâmî el-Nizâmî, yani el-Melik el-eltaf el-Sultan el-Eşref el-Ebevî el-A'taffî'nin³ — Yüce Tanrı ülke ve hükümdarlığını iki kat etsin, lûtuflarını bütünü cihan halkına yaysın; (kendisi) yuvası yıkılmayan bir devlet, izleri silinmeyen bir nimet, yaptıkları sararmayan bir saâdet ve ufukları değişmeyen bir efendilik içinde ebedî olarak kalsın! Her zaman din sancakları, parlak saldırışları ile dikili, hâdiselerin süngüleri düşmanlarının göğsünde kırılmış, kendisini kıskananların kafa tasları süngülerin ucuna takılıb dikilmiş veya ayaklar altında çiğnenmiş

miştir. *El-Keşer el-cârl alâ Sahth el-Buhârî* adlı bir hadis şerhi ve daha başka bir takım mühim eserleri vardır. Bk. el-Sahâvî, *el-Dav' el-lâmî li-ehl el-karn el-tâsi'*, Kahire, 1378, c. I, s. 241-243; el-Şevkânî *el-Beidr el-tâll'*, Kahire, 1348, c. I, s. 39-41; Âşık Paşa-Zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. Nihâl Atsız, İstanbul, 1949, s. 209, 286; Sa'deddin, *Tâc el-tevârih*, İstanbul, 1280, c. I, s. 450, 469, c. II, s. 441; Solak-Zâde, *Târîh-i Âl-i Osman*, İstanbul, 1297, s. 213, 219; Taşköprü-Zâde, *el-Şekayik el-na'mâniye ft ulemâ' el-devlet el-Osmaniye*, Kahire 1299, c. I, s. 148; Müstakim-Zâde, *Devat el-meşâyih maa zegl Ahmet Rifat Efendi*, İstanbul, s. 10-11; Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 161; Bursalı Tâhir, *Osmanlı müellifleri*, c. II, s. 3; *İlmîye sâl-nâmesi*, İstanbul, 1834, s. 334-335; C. Broekelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur*, c. II, s. 228; ayn. müel., *Supplement*, c. II, s. 19; H. Ritter, *Ayasofya kütüphanesinde tefsir ilmine ait arapça gazmalar*, Türkiyat Mecmuası, c. VII-VIII, cüz 2, s. 64 v.d.

Molla Gürânî, memlûk hükümdardan İnal'in tahta çıkmasını tebrik ve İstanbul fethini teşbir etmek için yazmış olduğu bu mektubu, her hâlde kazaskerlikten azlonulmadan evvel kaleme almış olmalıdır. Bu mektubun edebî değerini şimdiki takdir etmek belki güçtür. Fakat verilen cevabda güzellik ve belagatinden ayrıca bahsedilmiş olması, onun bu bakımdan değerini isbat etmeğe kâfidir.

² *Kar'an*, III (Sûre Âl İmrân), 26.

³ «El-Ebevî el-a'taffî». Molla Gürânî, bu «atıfeli baba» diye tercüme edilebilecek olan sözleri, Fatih'in ağzından yazarak, bir nevi tevazu ve samimiyet göstermek istemiştir. Cihan-Şah'a yazılmış mektubda da buna benzer bir ifadeye tesâdüf edilir, bk. s. 48.

olsun!—önde giden cesur ayaklarının yüce ve parlak sultanlık tahtı üzerinde, yüksek ve kahredici devletle, durmakda olduğunu bildiren ve birbiri arkasından gelmiş olan sevinçli haberlerinden sevinen Tanrı kulu Tanrı'ya şükür ve sena eder.

Deriz ki, sultanlık güneşinin hilâfet tahtı üzerinde yükseldiğini — Tanrı onu dâim etsin ve yükseltsin! Seçilmiş Peygamberi, elçisi Mustafa'nın «kendisine ve evlâdına selât ihsanlarının en bolu verilsin!» mübâreklığı ile, mübârek ve baki kılsın!—bildiren haberler birbiri arkasına gelince, (kalbimize) sevinç ve sürur, neş'e ve ferahlık doldu. Doğruluk dili ile şu şiiri okuduk:

Şiir:

Senin hükümdarı olduğun şehrin (Mısır'ın) ümidlerine erişmesi, öğülmeğe değer şeyleri arzalaması, ona kutlu olsun!

Orada günler mutedil olacak ve her sınıf halk fayda ve kazançların en iyisini elde edecek.

Kudretinizin alâmetleri meydana çıkaldanberi, orada, kötülük ve bozuklukların temelleri gerçekten çarpışıp çökdü.

Şimdi, ibâdeti sever kullar için hac merâsimini yeniden canlandırmak zahmetini üzerine almış bir kimse ile, baba ve dedelerden — Tanrı onlara öteki dünyada va'dedilmiş olan nimetleri lütfetsin! — miras olduğu üzere, gaza ve cihad ehlini teçhiz etmek meşakkatlerini üzerine alan bir kimse arasında dostluk ve karışıklı sevgi ile bağlanma zamanı gelmiştir. Bunun için gönül, nimetlerinin hoşluğu ile sonra gelenlerinin güzelliği evvel gelenlerin tadlarını unutturan yollara gitmekle, bu eski dostluğu kuvvetlendirmeğe karar vermiştir. Biz bu sağlam ipe tutunmakda devam edeceğiz; bu belli ve doğru yolda yürüyeceğiz. O yüksek makama — Tanrı onu daha yüce ve yüksek kılsın! — sadakat bağları ile bağlanıp, mektublaşma yollarını açtık. Bağlılık vesilelerini takdim ederek, riyakârlık ve alçaklık lekelerinden âri olan güzel selâmlar yolladık; doğruluk ve temizlik nurları ile aydınlatılmış, dostluk ve yakınlık ile parlatılmış, bahçeleri ruh doğruluğu çiçekleri ile çiçeklenmiş, havuzları saf sevgi suları ile taşmış selâmlar gönderdik. Şevkler kemal zirvesine varırken ve arzular sabahlayın ve akşam üzeri birbirini takib ederken, iyi ve Tanrı tarafından kabûl olunur dualarda, hoş ve güzel senâlarda bulunduk.

Ulu Tanrı'nın nasib ettiği kıymetli istekler ve yüksek arzularla çevrili olarak, yüksek bilgi(nize) arzettik ki, Tanrı yolunda cihad yapmak, seleflerimizin — Tanrı onlara rahmet etsin! — âdetlerinin en güzellerindendi. Bu hususta ayıblayanların ayıblamasından korkmazlardı. Ulu Tanrı'nın «Tanrı'ya itaat etmeyenler ile savaşınız!»⁴ sözünü kendimize düstur alarak ve Peygamber'in «Bir insanın ayakları Tanrı yolunda toprağa bulanırsa, Tanrı onu cehennem ateşine haram eder»⁵ sözüne tutunarak, biz de bu âdetleri takib ediyor, bu arzuları istemekte devam ediyoruz. Bu yıl — Tanrı bereket ve nimetlerini umumileştirsin! — büyüklük ve ihsan sahibi Tanrı'nın iplerine tutunarak, her şeyi bilen hükümdarın lütuflarına bağlanarak, Ulu Tanrı'nın «Kâfirlerden size komşu olanlar ile savaşınız!»⁶ emrini dinleyip, islâmiyetteki gaza farzına yerine getirmeğe çalıştık. Denizden ve karadan, gaziler ile mücahidleri, şerefmiş gibi küfrü ile öğünen, kötülük ve küfür ile dolu,

Şiir:

Parlak yanak üzerinde kurumuş bir uyuza, ay yüzünde kırmızı çillere benzeyen

islâm ülkeleri ortasında kalmış bir şehrin açılması için teçhiz ettik.

Bu şehir kuvvetle teçhiz edilmişti ve râm edilmesi güçtü. Destekleri yüksek, temeli sağlamdı; cesur müşrikler ile — Tanrı onları nerede olurlarsa olsunlar terk etsin! — dolu idi. Bunlar iman ehline karşı kendilerini büyük görürler, Rodos, Katalan, Venedik, Ceneviz ve başkaları gibi Garb Adaları'nın şirk ve isyan ehlinin yardım alırlardı. Etrafı sağlam, kuvvetli, yüksek ve nizama düzgün bir surla çevrilmişti. Büyük seleflerimiz, o büyük fehâmetli sultanlar, cihadın hakkını vererek çalıştıkları halde, onu ele geçiremediler ve ondan bir şeye nail olamadılar. Bu yer-

⁴ Kur'an, IX (Sûret el-Tevbe), 26.

⁵ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i* ile Buhârî'nin *Sahih* (Kitâb el-selât ve Kitâb el-cihâd) 'inde rivâyet edilmiş bulunan bu hadîs, Tirmizî, İbn Mâce gibi sahîb hadîseleri toplıyan en mu'teber hadîs âlimleri tarafından da rivâyet edilmiştir (bk. el-Münâvî, *Feyz el-Kadîr şerh el-Câmi' el-sagîr*, Kahire, 1457, c. VI, s. 76; Ahmed Ziyâeddin, *Râmâz el-ehâdîs*, İstanbul, 1326, s. 407; *Levâmi' el-akal*, İstanbul, c. IV, s. 814).

⁶ Kur'an, IX (Sûret el-Tevbe), 122.

yüzü halkının dillerinde Kostantiniye diye nam salmış olan büyük bir kaledir. «Onlar kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış oldukları halde ganimetleri bölüşürlerken, Kostantaniye'yi fethederler» hadîsi⁷ ve bundan başka meşhur doğru hadisler gibi Peygamber'in doğru sözlerinde, Muhammed Mustafa'nın — ona ve evlâdına en tam selât ve selâmlar olsun! — haberlerinin bahsettiği şehrin o olması imkânsız değildir. O, bir tarafı denizde, bir tarafı karada olan meşhur şehirdir.

Ulu Tanrı'nın «Gücünüzün yettiği kadar onlara karşı kuvvetler hazırlayınız»⁸ sözü ile bize emrettiği üzere, o şehri almak için, kara tarafından top, tüfek, mancınık, lâğım ve taşlar gibi, deniz tarafından da dağlara benzeyen deniz üzerinde yükselen gemiler⁹ ve dolu kayıklar¹⁰ gibi insanların güvendikleri her türlü silâhları ve malzemeleri hazırladık. 857 senesi aylarından Rebül-evvelin 26'sında şehrin üzerine indik.

Şiir:

Ruha söyledim: — «Şimdi ciddiyetle, gayretle çalış ve bana yardım et! İşte istediğim budur!» —

Onlar hakka davet edildikçe, (kabül etmemekte) ayak dilettiler ve kibir gösterdiler¹¹, zâten kâfirlerdendiler. Bunun üzerine onları şehirde çevirip kuşattık. Onlarla döğüşük, onlar da bizimle döğüştiler; onlarla savaştık, onlar da bizimle savaştılar. Aramızda 54 gün ve gece döğüş ve savaş oldu.

Şiir:

Tanrı yardımı ve fetih gelince, güç ve zor işler insan için kolay olur.

Cemaziyelevvel ayının 20 inci günü, subh ı sâdik başlayınca, Sıddık'ın hükmünün ve Faruk'un adaletinin bereketi ile Osman

⁷ Ebu Hüreyre rivâyeti ile nakledilmiş bir hadîs olup, bir çok sahîh hadîs kitablarında zikredilmiştir. Meselâ bk. Müslim, *el-Câmi' el-sahîh*, İstanbul, 1331, c. VII, s. 176.

⁸ *Kur'an*, VIII, (Sûret el-Enfâl), 61.

⁹ Karş. *Kur'an*, XXVI (sûret el-Şu'arâ') 119 ve LV (Sûret el-Rahmân), 24.

¹⁰ Karş. *Kur'an* XXXVI (Sûre Yâsîn), 40.

¹¹ Karş. *Kur'an* LXXI (sûre Nûh), 7.

oğullarına mahsus Haydar'ın vurduğu darbelerle, onu teshir etmiş olan şeytan ordularına atılmış taşlara benzeyen akan yıldızlar gibi hücum ettik. Daha güneşin doğduğu yerden meydana çıkmasından evvel, Ulu Tanrı fetih lütfetti: «(Kâfir), topluluğu yenilecektir ve onlar sırtlarını çevireceklerdir. Belki onların azab mev'idleri kıyamettir ve kıyamet daha felâketli ve daha acıdır»¹². İlk öldürülen ve başı kesilen la'netli kâfir tekfuru idi. Onlar Âd ve Semûd kavmi gibi helâk edildi ve azab melekleri onları saklayıp, cehennem ateşine götürdü. Ne kötü akîbet! Öldürülenler öldürüldü, geri kalanlar esir edildi. Hazinesi yağma edildi, gömü ve defineleri bol bol çıkarıldı, — «Üzerlerine dehirden öyle bir zaman geldi ki, adı anılır bir şey olmaktan çıktı»¹³, «ve zulüm yapanların arkası kesildi; âlemlerin sahibi olan Ulu Tanrı'ya şükürler olsun!»¹⁴ «Ve bugün iman edenler, Tanrı'nın yardımı ile, sevinirler»¹⁵.

Bu kötü, pis ve kirli¹⁶ kimselere galib gelince, papaz hücrelerini papazlardan temizledik; haç ve çanı yerinden çıkarıp, put kullarının ma'bedlerini islâm halkının secde yerleri hâline getirdik. Bu ülke, sikke ve hutbe şerefi ile şereflendi; Tanrı emri zâhir, yapmış oldukları şeyler bâtil oldu¹⁷.

Bundan sonra, körfezin şehrin şimalinde bulunan sahilinde Ceneviz frenklerine âid bir kale vardı ve çok tahkim edilmişti. Ona Galata kalesi denilir. Kostantiniye'nin komşusudur. Kalenin nizamı genişti ve alçak kâfirler ile dolu idi. Kostantiniye'yi kuşattığımız zaman, bu kale halkı bize geldi. Bizimle misaklarını sağlamlaştırdılar, anlaşmalarını yenilediler. Onlara dedik: — «Ötekilere yardım etmemek şartı ile eskiden nasıl idiyeniz öyle kalınız.» Şartlarımızı kabûl edip, emirlerimize itâat ettiler. Kostantiniye'nin başına gelenler gelince, ölü ve esirler arasında, Galata halkından olanlar bulundu. (Demek) bizimle savaş yapmışlardı. Misaklarını bozdukları ve münafıklıklarını yaptıkları

¹² *Kur'an* LIV (Sûret el-Kamer), 45.

¹³ Karş. *Kur'an* LXXVI (Sûret el-İnsân), 1.

¹⁴ *Kur'an* VI (Sûret el-En'âm), 45.

¹⁵ *Kur'an* XXX (Sûret el-Rûm), 4.

¹⁶ Aslında «el-hâlûs». Burada verilen mana takribîdir, çünkü bu kelimeye elde bulunan mu'teber lûgat kitaplarında tesadüf edilmemektedir.

¹⁷ Karş. *Kur'an*, VII (Sûret el-A'râf), 117.

meydana çıktı. Bunun üzerine ötekilere yaptığımızı bunlara da yapmağa karar verdik. Bu sırada yalvarıp yakarak geldiler ve — «Bize acımazsan hüsrana düşmüş olacağız»¹⁸ — dediler. Kusurlarını bağışladık, çünkü Tanrı bağışlayıcı ve affedicidir. Tek ve kahredici kıymetli Tanrı için onlara lûtufta bulunduk; mülkleri üzerine aziz ve cebbâr olan Tanrı'nın hâkimiyetini koyduk. Fakat kalelerini yıkıp, kuru topraklar¹⁹ haline getirdik, öyle ki orada artık çukur ve tümsek yer görülmez²⁰. Topraklarına, sularına sahib olup, «zelil bir halde cizyelerini elleri ile versinler»²¹ diye, adlarını cizye defterlerine yazdık. «Bunun için bize yol gösteren Tanrı'ya şükürler olsun! Eğer Tanrı bize yol göstermeseydi, kendi kendimize yol bulamazdık»²².

Şiir:

Zaman uygun oldu, tâlih de yardım etti, istekler yaklaştı ve emeller (Tanrı tarafından) kabûl olundu.

Ulu Tanrı, lûtfu ile, kulunun gönlünde, biri saltanat tahtının nizamını muhafaza etmek ve ülkeleri korumak, diğeri cihat farizesini ihya ederek, şeriatın gözlerini nurlandırmak olan bu iki büyük sevinci bir araya getirince, saltanat hükümlerinin icrası ile, Tanrı'nın mübâreklik verdiği mukaddes yerlere doğru, senâ yûkünü taşıyan ve dua mektubunu götüren en asillerin öğüncü, öğülmeye lâyık şeylerin hazinesi Emir Cemâleddin²³ el-Kabûnî'yi — Tanrı ona selâmetle dönmeği nasib etsin! — bundan başka bir mektubda zikredildiği üzere, esirler, köleler, kumaşlar ve başka şeyler gibi, küçük bir hediye ile yolladık. Bunların boy- numuza borç olanlara nisbeti, damlanın denize nisbeti gibi ise de, bu (kusuru) görmemezlikten gelerek, iyi kabûl göstereceğiniz ümit edilir. Tanrı ona hilafet yaygısını — Tanrı adalet ve yardım ile genişliğini artırsın! — öpmek şerefini verirse, o bizim bu yük-

¹⁸ Kur'an, VII (Sûret el-A'râf), 22.

¹⁹ Karş. Kur'an XVIII (Sûret el-Kehf), 8.

²⁰ Karş. Kur'an XX (Sûret Tâhâ), 107.

²¹ Kur'an IX (Sûret el-Tevbe), 30.

²² Kur'an VII (Sûret el-A'râf), 42.

²³ Cemâleddin. Yazma ve basma nüshalarda burada Celâleddin varsa da, aynı şahsın bahis konusu olduğu başka yerlerde Cemâlî sıfatı geçtiğince, burada bu şekilde düzeltildi.

sek makama bağlılıkla şeref bulmamız ve bu lâtif meclise bağlanmakla haz duymamız gibi, kendisine iyi ve kıymetli ruhun selâmet ve temiz zâtın — Tanrı onu din ve dünyadaki devletinde baki kılsın! — sıhhat haberlerini, saltanatın mühim işlerindeki hayırlı yenilikleri ihtiva eden sevinç verici mektublar lütfedilmesi ümid ve temenni olunur. Biz iyi yerlerin iyi dualarını gözlüyoruz, Tanrı bunları seçilmiş Peygamber'inin — ona en iyi selâmlar olsun! — bereketi ile kabûl edecektir.

Lûtuflarından dolayı Tanrı'ya şükürler, Muhammad ile evlâdına selâm olsun! Doğruyu Tanrı daha iyi bilir, ona dönülüp gidilecektir.

II

Cevab

Ulu Tanrı, yüce, yüksek, el-Mevlevî el-Evlevî el-Kebîrî el-Alimî el-Âdilî el-Müeyyedî el-Adudî el-Kehfî el-Avni el-Gavsi el-Gıyâsî el-Melikî el-Seyyidî el-Hümâmî el-Nizâmî el-Kıvâmî el-Zuhrî el-Nâsırî el-Mümehhidî el-Müşeyyidî el-Mücâhidî el-Mûsâgırî el-Murâbitî el-Zâhirî el-Nasırî, islâmiyet ve müslümanları i'zâz eden, gaza ve cihad yapanların yardımcısı, muhtaç ve âcizlerin melce'i, bir Tanrı'yi tanıyanlar ordularının önderi, devletler kuran, ülkeler yücelten, dinin desteği, islâm sınırlarının koruyucusu, Muhammed ümmetinin imdadına koşan, hükümdar ve sultanların dayanağı ve Emir el-Mü'minin'in kolu olan makamın nimetlerini kat kat artırsın! Fetih haberleri birbiri arkasına gelmekten, yardımının atlıları varlık sahasında dolaşmaktan ve savaş alanında dimdik durmaktan aslâ geri kalmayın! Dönen felekler, onun te'yidi ile dönüp, dost ve taraftarlarına saadetler, düşmanlarına talihsizlikler versin!

Zafer yalnız Tanrı'dan geldiğinden, Tanrı'nın onun saâdet günleri için sakladığı bu fethi, yine o Ulu Tanrı'nın müslümanlara lütfettiği bu zaferi tebrik etmek için bu mektubu yolladık. Bu mektub, o yüksek makama, yayılması hoşa giden bir selâm ve anılması kulakları dolduran bir senâ götürüyor. Kerîm bilgisine arzederiz ki, elçisi el-Kebîrî el-Zuhrî el-Adudî el-Mü'temenî el-Cemâlî el-Kabûnî el-Nasırî — Tanrı onu elçiliğinde muvaffak ve ona hayırlısıyla dönme nasib etsin! — elile bize lütfettiği yük-

sek mektublara vâkıf olduk ve ikbal yüzünü ona doğru çevirdik. Satırlarının yüklü olduğu nağmelere göz gezdirerek, güzel manzûm ve mensûr sözleri ile kalbi ferahlandırdık. Belâgattaki mevkiini muhayyilelerin öğemiyebilecekleri kadar yüksek bulduk; fesahatta görülmemiş mânalarla dopdolu tatlı bir pınar suyuna benziyordu. Nihayet Ulu Tanrı'nın kendisine nasib ettiği Kostantiniye'nin fethine, yine Ulu Tanrı'nın ona kat'î deliller ile verdiği hususiyete ve lütfettiği gizli lûtuflara muttali olduk. Bunu icmâl ve tafsilâtı ile, dal ve kökü ile, anladık. Vermiş olduğu bu parlak fetihten, Tanrı'dan korkanların gönüllerinin yakîn üzere sabit bırakılmasını ve bir Tanrı'ya inananların sözlerinin mülhitler üzerine galib getirilmesini tazammun eden bu nimetten ve iman kelimelerini yaygın bir hâle getiren, sâdikların alınlarını ağartan, müslümanları güldürüp, birbirlerine müjdelere verdiren²⁴, Tanrı'ya şirk koşanların, o kötülük yapan kâfirlerin yüzlerini karalığın kapladığı keder tozları ile örten²⁵ bu zaferden dolayı azîz ve celîl olan Tanrı'ya tekrar şükrettik!

Bunun ve yukarda kendisine işaret edilmiş olan elçisi el-Meclis el-Sâmî el-Cemâlî eli ile buyurulan bütün şeylerin cevabını yolladık. Kerîm bilgisinin ihata edeceği üzere, ona bol ih-sanda bulunmak ve ziyâdesiyle ihtiram göstermek sûreti ile muâ-melede bulunduk; ona ve onunla beraber bulunanlara şeref ve ikram hil'atleri verdik, onları tam ihsan sofrasında toyladık. Onları kerîm huzurlarına en güzel şekilde ve en hoş hâlle geri yolladık. Yanlarına kumandanlarımızdan biri, hususî adamlarımızdan eşsiz olup, bu mektubla gelecek olan el-Meclis el-Âlî el-Emîrî el-Kebîrî el-Müeyyidî el-Zubrî el-A'azzî el-Ahassî el-Mü'temenî el-Seyfî Pars-Bay el-Eşrefî 'yi — Ulu Tanrı ona selâmet nasib etsin ve saadetini devam ettirsin! — verdik. Onunla beraber me-nekşe kokusundan daha hoş olan bir selâm ve kâfi ikram, bulunduğu zaman ak bulutun yağmurundan daha saf olan temiz mahabbet ve şifa veren sevgi ve buna şahadet eden ve uysallık gösteren iyi niyet, taraftarlık ve yakınlık hislerini yolladık. Onun eli ile, geçmiş ve eski hükümdar ve sultanların âdetleri olduğu üzere, sevgi ve mahabbet vesilelerini kuvvetlendiren, bağılılık ve

²⁴ Karş. *Kur'an*, LXXX (Sûre Abese), 38 v.d.

²⁵ Karş. *Kur'an*, LXXX (Sûre Abese), 41 v.d.

dostluk bağlarını sağlamlaştıran hediyeler gönderdik. Bunlar şunlardır²⁶:

<i>Kılıç</i>	<i>Kama</i>	<i>Topuzlar</i>
<i>Altın sakat (?)</i>	<i>altın sakat</i>	<i>... ve çelik baltalar</i>
<i>... ..</i>	<i>...</i>	
<i>Çuflan (?)</i>	<i>Mikser (?)</i>	<i>At örtüsü (haşa)</i>
<i>kırmızı kadife</i>	<i>kırmızı kadife, altın</i>	<i>Kırmızı kadife</i>
<i>altın mismâr (?)</i>	<i>safihalı, altın sakat? has ...</i>	<i>altın mismâr'lı</i>
<i>Eğer</i>	<i>İskenderiye kumaşı</i>	<i>İpekli</i>
<i>altın takya</i>	<i>parça</i>	
<i>altın işlemeli has</i>	<i>...</i>	
<i>...</i>		
<i>Tüfek</i>	<i>İskenderiye kumaşları</i>	<i>Atlar</i>
<i>...</i>	<i>otuz bir</i>	<i>has 3</i>
		<i>erkek 2</i>
		<i>... 1</i>
<i>Filler</i>	<i>Yabanî merkep</i>	<i>Ratl</i>
<i>2</i>	<i>1</i>	<i>cam ... ..</i>

Kerîm makamı bunun teslim edilmesini ve kabûlünü emreder; adı geçmiş olan elçimizi iyi nazarla karşılayıp, huzuruna kabûl eder. Bizimle kerîm babaları ve büyük dedeleri — Tanrı onların delillerini parlatsın! — arasında olduğu gibi, her iki taraftan karşılıklı vefakârlığın mümkün olması için sevgiler yollamak ve temiz hisler göndermekle beraber sevinç haberlerini, mühim gördüğü işleri bildirir.

Ulu Tanrı, islâmiyeti onun baki kalması ile faydalandırsın ve düşmanları üzerinde öldürücü kararlarını kuvvetli ve sağlam kılar da, onun birbiri arkasından gelen fetihleri ile Muhammed ümmetinin ordularının bayrakları muzaffer olur, bütün şehirler Tanrı'nın te'yid ettiği kararları ile selâmet ve islâmiyet ocağı hâline gelir. Çok iyi bilen ve hükümdarlığı elinde tutan Tanrı isterse! Hicrî 857 sayılı Zilka'de ayının 20'sinde yazıldı.

²⁶ Bu hediye listesindeki kelimelerin bir çoklarının mânasını tesbit etmek bizim için mümkün olmamıştır. Onun için oldukları gibi bırakıldı.

III

Mekke Şerifine gönderilen ve Kostantiniye'nin
fethini bildiren mektub

Tanrı'ya şükürler ve seçtiği kullarına selâm olsun! Tanrı, el-Makarr el-Seyyidî el-Senedî el-Şerîfî el-Eşrefî el-Ekremî el-A'lemî el-Evra'î el-Nizâmî el-İmâmî el-Hümâmî el-Evhadî el-Emcedî el-Âlimî el-Âmilî el-A'zamî el-Evlevî el-A'levî el-Alevî el-Müşeyyidî el-Müeyyedî el-Nasîrî el-Zâhirî el-Zahîrî el-Tâhirî, hac ve Haremeyn'in kaidelerini yükselten, yüksek ülkelerdeki meşhedleri ve iki Merve'yi (Merve ile Safa'yı) koruyan, büyüklük ve celâl merâsimini kuran, maksad ve emellerin düğümlendiği yerleri sağlamaştıran, kıymet ve vakar ışıklarının çıktığı yer olan, din ve devletin iyiliklerini kazanan Tanrı Elçisi'nin ciğerlerinin bir parçası, iffetli kızının torunlarının seçilmiş, imân edenlerin velisi, günahkârlara gafaat eden Tanrı Elçisi çocuklarının hulâsası, o yüksek seyyid, yüce reis, Ulu Tanrı Evinin — Tanrı şerefini artırsın! — ve havâlisinin sultanı, Alâ-üd-devle ve'l-mille ve'd-dîn es-Seyyid el-Ah-sanî el-Aclânî el-Hasanî — yıllar ve zamanlar boyunca, İlk ve Sonların Efendisi «ona en iyi selât ve selâm olsun!» ile iyi ve temiz olan evlâtlarının ve bütün sahabesinin hürmeti için, Ulu Tanrı saadetini artırsın, seyyitliğini devam ettirsin, ocağı yıkılmayan bir devlet, izleri kaybolmayan bir nimet içinde kalsın, sevgi ve mahabbetinin bağları her zaman sağlam, hizmeti ve yardımının düğümleri her zaman muntazam ve düzgün kalsın! —'nin yüceliğini artırsın!

Bundan sonra, bu mektubu Ulu Tanrı'nın bu sene bize nasib ettiği hiç bir gözün görmediği ve hiç bir kulağın duymadığı fetihleri müjdelemek için yolladık. Bu da iki denizin birbirine yaklaştığı yere bağlı, karşısında Galata denilen başka bir şehir, şark tarafında Üsküdar adlı diğer bir şehir bulunan Kostantiniye diye şöhret kazanmış olan şehrin zaptedilmesidir. İlki yedi başlı ejderha gibi bir yılanı benzer. Başları surların tepeleridir; yahud bu tepeler, aziz ve yüce olan Tanrı'nın emri ile, islâm hilâfetine duracak yer olarak hazırlanmış, Tanrı'nın hikmetlerinin takdiri ile bize nasib edilmiş olan yüksek, sağlam, zirvesi göklere varır yedi büyük dağdır. Şüphesiz bu şehirlerin sultanıdır.

Onun sağ ve sol yanlarındaki öteki iki şehir sultanın iki tarafındaki iki hizmetçisi gibidir.

Onlara karşı yönelip, o şehri almağa azmettiğimiz zaman, iç ve dışında bulunan kâfirler üzerimize saldırdı ve bizimle savaş yaptılar. Şeriatın buyurduğu cizyeyi vermediği reddetmelerinden sonra, aramızda iki aya yakın savaş oldu. Sonra döğüşmekten âciz düştüler, savaştan kaçtılar. Müslümanlar toplu olarak üzerlerine yürüdü. Cihâd yapanların her biri, denizde ve karada, hakkı ile cihâd etti. Sûra yaklaşıldı ve tek Tanrı'ya tapan kahramanlardan kalabalık bir topluluk, mancınık ve toprakla yıkılmış olan duvarındaki gediklerin üzerine çıktı. 20 Cemâziyelevvel Salı günü «Allâh-ü ekber» ve «Lâ ilâhe illâ'llâh» diyen müslümanların kelimesi ile mübârekleşmiş ve nurlanmış olan bu şehrin içine girdiler. İlk önce bu mel'unların başının, yâni lânetli tekfurun, başı kesildi ve o müşriklerden başka öldürülenler ile beraber cehenneme gitti. Evleri yıkıldı, haçları parçalandı, hazineleri ve malları yağma edildi, çocuk ve yavruları esir alındı. Keşişlerin mâbedleri Muhammed ümmetinin ve Ahmed dini topluluğunun mescideri hâline getirildi. Bu yerler râhiblerin pisliğinden ve hıristiyanlığın necasetinden temizlendi. «Zulmeden kavmin arkası kesildi: âlemlerin sahibi Tanrı'ya şükür olsun!»²⁷. Kılıçtan arta kalanlara gelince, onları affettik ve beyt-ül-mâl için onlara yıllık cizye kestik.

Hutbe minberleri, yüksek ve parlak lâkablarımızın şerefi ile şereflenince, basılmış dirhem ve dinarların yüzleri açık ve temiz adlarımızın süsü ile süslenince, yakınların ıftiharı ve Haremeyn hacılarının süsü Hâce Hacı Mehmed el-Zeytûnî'yi — giderken ve gelirken Tanrı onu korusun ve ona hayırlısı ile ve doğrulukla oraya varıp geri gelme nasib etsin! — mektubu bildirmek ve müjdeyi ulaştırmak için, sizin yüksek yanınıza yolladık. Sizin yüksek ve kıymetli katınızdan, bu en büyük sevinç ve Tanrı lûtfunun haberi size vasıl olunca, yüksek Harameyn sâkinleri, doğru yolu bulmuş olan âlim ve seyyidler, sâlih iş yapan zâhid ve dindarlar, Hakk'a erişmiş asil şeyhler, Tanrı'dan korkan seçilmiş imamlar, küçükler ve büyüklerle beraber ve parçalanmaz en sağlam bağ gibi olan Tanrı Evi Kâ'be örtüsünün eteklerine tutunanların ve Zemzem ve Mekam ile şeref bulmuşların, Tanrı Elçisi'nin — ona selât ve

²⁷ Kar'ân, VI (Sûret el-En'âm), 45.

selâm olsun! — türbesi yakınlarında i'tikâfâ çekilmiş olanlarla birlikte çok çok sevinç göstermeniz ve Arafat'ta devletimizin devamı için bize duâ ile yardım dileyen kimselerin — Tanrı, Peygamber'i, onun evlâd ve akrabaları için bereketlerini üzerimize yaysın ve derecelerini yükseltsin! — tayin edilmesidir.

Kendisinden bahsedilen Hâce Hacı Mehmed el-Zeytûni ile, hediye olarak, bilhasha size, bu ganimetten alınmış hâlis altından ağırlık ve ayarı tam 2.000 filori gönderdik. Bundan başka muhtaç olanlar için 7.000 filori gönderdik. Bunun 2.000'i seyyid ve nakibler için, 1.000'i Haremeyn'e mahsus hâdimler için olup, geri kalanı Mekke-i Muazzama ile Medine-i Münevvere'de — Tanrı şereflerini artırsın! — yerleşmiş muhtaç kimseler içindir. Sizden bunun ihtiyaçlarına ve fakirliklerine göre onlar arasında bölüş-türmeniz ve işin nasıl olduğunu bize bildirmeniz, lütuf ve ihsan ile onlardan bizim için dâimî olarak duâ almanız reca olunur, Ulu Tanrı dilerse.

Tanrı sizi korusun ve kıyamet gününe kadar ebedî saadet ile sonu gelmez seyyidlikte baki bıraksın! Âmin, ey âlemlerin sahibi! Tanrı, Peygamber ve elçilerinin sonuncusuna, onun evlâdlarına ve bütün sahâbesine selât etsin!

IV

Mekânı cennet olası Ebü'l-Feth Gazî Sultan Mehmed Han'ın dergâhından İstanbul fethine dâir Mekke-i Mükkerreme şerifine gönderilmek üzere Mısır hükümdarına gönderilmiş olan mektubun (cevabı)²⁸

Ulu Tanrı, el-Âlî el-Kebîrî el-Âlimî el-Âdilî el-Mücâhidî Murâbitî Gıyâsî el-Mümehhidî el-Müşeyyidî el-Zaimî el-Zahîrî el-Nâ-

²⁸ Münşedât'ın el yazması ve basılmış nüshalarında bulunan başlıklara göre, bu mektub, Fatih tarafından Mısır'a gönderilmiş olmalıdır. Halbuki mektubun mânâsı sarihîr: Fatih'in elçisi olan Yûsuf el-Kabûnî'nin geldiği, Fethi haberini getirdiği ve bundan sevinilip donanma ve şenlik yapılması emredildiği, Hacı Mehmed el-Zeytûnî'nin, Mısır hacî kafilesi ile birlikte Mekke'ye yollandığı ve sâire anlatılıyor. O halde bu mektubun Fatih tarafından yazdırılmış olması mümkün değildir. Fatih tarafından Sultan İnal'a gönderilen mektubda (bk. s. 15 v.d.), ikinci bir mektubdan bahsedilmektedir. Buna göre, Fatih, fethi müteakip, Sultan İnal'a aynı zamanda iki mektub göndermişti. Birisi buradaki Molla Gürânî'nin kaleme aldı-

sırî Mu'izz el-İslâm ve 'l-Müslimîn Nâsır el-Guzât Zuhr el-Mücâhidîn, fakir ve yoksulların sığınağı, islâmiyet ordularının önderi, devletler kuran, ülkeler yükselten, islâm sınırlarının koruyucusu, Muhammed dininin yardımcısı hükümdar ve sultanların sultanı ve Emîr el-Mü'minin'in kolu olan yüksek makamın yardımcıları aziz kılsın! Belâgatında itnâbın veciz düştüğü bu fetih kutlu olsun! Her müslüman onunla sevindi ve Fetih süresini çıkarıp, okudu: «Tanrı sana kıymetli bir zafer verecek»²⁹. Her zaman kılıcının yüzünde zafer yüzleri görünsün, harbelerinin dallarından bolluk meyveleri toplansın! Cihâd farzları, içinde bulunulan her vakitte, sünnetini onun kılıçlarından kazansın; ona âid müslüman ülkeleri Muhammedî — ona selâm olsun! — huzurun ile muhafaza edilsin! Kılıçlarının ağızları, kâfir ülkelerinin sınırlarında, onların kan şarablarının saçılması ile ıslanmış olsun! «Zafer yalnız aziz ve hakîm olan Tanrı tarafından»³⁰ verildiği hâlde, yiğitlerini gayretleri, Tanrı dinini zafere ulaştırmakta, gerdanlık dizisi gibi, muntazam olsun; azimleri, oturulacak yerleri, islâmiyet düşmanlarından her vakit temizlesin, onların işlerinin hâledildiği yerleri harab etsin! Harb yerlerinin ocaklarını, dâimî olarak, onlara karşı yanar bir halde tutsun; harbde çıkan tozun göğünde kılıçlarından parlayan yıldızlar doğdursun, gaza yapılan yerde kâfirlere kendilerini âciz bırakacak şeyler göstereyin! Bu nasıl olmaz ki, bu yer şahadet yeridir. O, çok şükür, kâfirlerin ardından bir karaya girdimi, «onlar, bu seferimizde gerçekten güçlük ve sıkıntıya uğradık derler»³¹, kabarık bir dalga gibi denize daldımı, «denizde yolunu şaşırmadı»³² (derler).

Bu mektubu yüksek makama, sevinci sabahın alnı üzerinde parlayan ve kadri yıldızların terazisinde ağır basan bu fethi teb-

gidir ve Sultan İnal'ın tahta çıkışını tebrik ve İstanbul fethini müjdelemek için yazılmıştır; ötekisi, anlaşılın, Kâbe'ye gitmekte olan ve Şerif'e bâzı hediyeler götürün Hacı Mehmed el-Zeytûnî'ye kolaylık gösterilmesi ve muhtemel bir tecavüzdün korunulması için yazılmıştır. Feridun Bey, ihtimal buraya bu mektubu koyacaktı, fakat belki yanlışlıkla, o mektub atılmış ve yalnız ona gelen cevap kouulmuştur. — Mektubun başlığında yalnız kere içindeki cevabı kelimesi tarafından eklenmiştir.

²⁹ Kar'ân, XLVIII (Sûret el-Feth), 8.

³⁰ Kar'ân, III (Sûre Âl İmrân), 126.

³¹ Kar'ân, XVIII (Sûret el-Kehf), 61.

³² Kar'ân, XVIII (Sûret el-Kehf), 62.

rik etmek için, içimizdeki hisleri açıkça anlatmak gayesi ile, isdâr ettik. Onu, güzel ve hoş kokular saçan, vasfı sevinç olup, letâfette serin hava ile yarışan bir selâm ve geniş ve uzun ikram elbisesini giydirip, sevgi maddelerini tatlı ve saf bir hâle getiren bir öğüş ile husûsilelendirdik. Bunların öncüsü misk kokularıdır, süs ve nakışları hükümdarlık elbisesini güzelleştirmiştir. Mektupların içine emanet ettiği — Tanrı bu emaneti muhafaza etsin! — sevgi haberleri yayıldı.

Kerîm bilgisine bildiririz ki, el-Meclis el-Sâmî el-Emîrî el-Ke-bîrî el-Evhadî el-Ekmelî el-Mü'temenî el-Mükarrabî el-Cemâlî Yûsuf el-Kabûnî el-Nâsîrî — Tanrı ona iyi bir elçilik nasib etsin ve kerîm makama geri gönderilmesini kolaylaştırsın! — eli ile yollanmış olan kerîm mektubun ve dizilmiş incileri utandıran hitabın gelmiştir. Onunla karşılaşıncı ona ikram ettik, ahncı makamını yükselttik; açtığımız zaman misk kokladık ve susuzun suya geldiği vakit duyduğu sevinç gibi bir sevinçle sevindik. Orada, güllerin goncalarına şebnemler girdiği zamanki bahçelerin elbisesinden daha güzel bir şeye baktık. Satırlarından zafer işaretlerini gördük ve gözlerimizi dizilmiş ve dağınık çiçeklerinin bahçelerinde dolaştırdık. Yazısından ve hitabından rûzgâr geçtiği zaman «hamâil» çiçeklerinden daha güzel şeyler gördük. Onu, yazı yazanın süslediği her türlü kemâlleri ve belâgat eteğini eski zamanlardaki Suhbân 'ın³³ üzerine örtüp (onu unutturan) güzel süsler ile bezenmiş bulduk. Mektub, küfür ve inad ehline karşı, Allahın Kerîm Makama lûtf edip verdiği bu zaferî ve Tanrı Elçisinin düşmanı olan «Sarı-oğullarının»³⁴ burnunu yere sürmekle muradın son derecesine ulaşmasını anlatıyordu. Nihayet şunlara işaret edilmişti: Müslüman olan askerleri ve Muhammed dininden olan orduları ile, büyük Kostantiniye üzerine yürüdü, şehri çevreleyip, onun için bukağı hâline geldiler; sabırla duran ve kazıklar gibi sabit olan

³³ Hitabetteki mehareti ve belagati ile meşhûr bir zât olup, tam adı Suhbân b. Züfer b. İyâs el-Vâilî el-Bâhîlî 'dir. Ölümü 54 h. de vuku'a gelmiştir. Bk. Ahmed Zeki Safvet, *Cemheret hutub el-Arab*, c. II, Kahire, 1933, s. 463; El-Bustanî, *Dâiret el-mârif*, c. IX, Beyrut, 1887, s. 515.

³⁴ «Sarı oğulları» arapçası, «Benu 'l-asfer» olup, belki tenlerinin açık renginden ve saçlarının sarılığından, Rum, yani Yunanlı mânasında kullanılan bir tâbîrdir. Bk. *İslam Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul, 1940, s. 664 v.d. ve orada gösterilen kaynaklar.

cins atları ile yerlerini sarstılar. Ona karşı dağlar gibi ve günleri kapayacakmış gibi giden gemileri denize saldı ve karadan da ona atlılar ile ok attı ve Tanrı'ya itâat edip ona inananlar ile birlikte, cesaretle konak yerlerinin üzerine yürüdü. (Sanki) bâkire bir kız istedin; kız kabûl etmeyip, uzun zaman meyil değil de gurur gösterdi. Ruhlarda te'sirinin büyüklüğünü kat'i surette anlayınca ve saç hâlinde önüne atılan başların çokluğunu görünce, itaatsizlik ettikten sonra, evlendi ve ihsanı kabûl etmekten çekinmenin câiz olmayacağını anlayıp, dizginini kendini isteyenine eline teslim etti ve, kendini gözetleyenlere rağmen, ona murad verdi. Hâl dili (bunun üzerine) şu şiiri okudu:

Şiir:

Sen onu bâkire olarak istedin ve ona ağırlık olarak felâketler, keskin kılıçlar ve suvariler verdin.

Bir insanın verdiği ağırlık yüksek mızraklar oldumu, bunlar gelin olarak ona sağlam kaleler alırlar.

Tanrı uludur! Sen, baban senden evvel ağaçlar dikmiş olduğundan, onun meyvelerini topluyorsun.

Bütün bunlar, harbde kusursuz ve geri dönmeyen bir azimle kazanılmıştır. Allah'a şükür, onun topluluğu salim bir topluluk, düşmanların topluluğu kırılmış bir topluluk oldu³⁵. Zalim bir şehri aldı. İslâm kılıçlarının, Tanrı kuvveti ile, harbde uzatılmış bir el, savaş yerinde dik duran bir ayak bırakmadığını onlara gösterip, yine Tanrı'nın yardımı ile, gayretlerini sarstı, sancaklarını devirdi; düşmanları göğsü ile karşılayıp onlarla savaş yaptı, nihayet yeni zırh ve mızraklarını yok etti. Orduları üzerine zafer rûzgârları esti ve denildi: «Ey Tanrı ordusu kalk, atlan ve zafer elleri ile yaz!» Harb başladı ve düşmanların hepsi ölüme sevk edildi. Kılıçlar kınlarından hicret etti, ve ancak başlarda karar bulacağına yemin etti; mızraklar sür'atle ilerledi

³⁵ «Onun topluluğu...». Aslında «Onun cem'i (= cemi, çoğul ve topluluk) cem'i sâlim, düşmanların cem'i cem'i mükesser oldu». Mektub münâşisinin, alefâde gramer islahları ile, bir murâat-ı nazîr (tefîk ve tenasüb) san'atı ve bir de, kelimelerin ikinci mânaları veya ıstilah olmayan mânaları kastedilmiş olduğundan, İham (istihdam) san'atı yapılmış olduğu meydandadır. Bu ve öteki mektuplardaki kelimelere dayanan edebî sanatlar, kelime oyunları, sayılmıyacak kadar çoktur. Ancak bunlardan hiç biri buradaki kadar isabetli, mânalı ve güzel düşmemiştir.

ve susuzluğunu ancak nefislerin kanları ile gidereceğine and içti. Oklar, suvari birliklerini ancak boğazlardan almağı, yayların içinden çıkıp, ancak yükselmesi için kaburgaların içine girmeğı ve yalnız göğüslere kónmağı üzerine vazife edindi³⁶; zırhlar «açık Fetih sûresi okunmadan vücudları terk etmiyeceğiz» diye ona yapıştı; cins atlar yere basmayı kendilerine haram edip, suvarilerine dediler: — «Maktullerin cesedlerine ve mülhidlerin başlarına basacağız». Nâsır el-Hak, bu sırada, kılıcını sağlamaştırdı, çünkü bu yerde hüküm veren odur; gayesi için okları tüketti, ecellerin borcunu almak için vakit kaybetmedi. Hâl de öyle oldu.

Şiir:

Tanrı uludur, bu galibiyet ve zafer, beşerin tasavvur ettiği zaferdir.

Tanrı bu yerlerden onları temizledi, mahvolacaklarını kat'i olarak anladıkları zaman şehri teslim ettiler. Şükür Allah'a, sapkınlık yıldızları söndü ve küfür yuvalarına islâmlık yerleşti; çan çalınan yerlerde ezan okunuyor, müslüman koruyucularımızın sesleri tek bir ve tevhid ile orada yükselmektedir.

Bunu anladık ve Ulu Tanrı'ya hamdettik. Bu müjdeyi, islâm ordularını gittikleri yeri ele geçirecek ve yöneldikleri memleketlerde esir alacak ve oraları zaptedecek bir hâle getiren Tanrı'ya şükürü tekrar etmekle karşıladık. Yardımı ile sizi te'yid eden ve heybetinizin yakınlarını ve uzaklarını sarstığı müşrikler zümresine sizi muzaffer kılan, dışları ehl-i kitâbdan olanları kalelerinden indiren, düşmanların helâkine delil olan düşünce oklarınızın sür'atli delmesi ile kuvvetlendiren, alacağınız bir çok ganimetler vaid ve bunları size çabucak nasib eden, heybet salasınız ve çiğneyesiniz diye sizi düşman ülkelerine hâkim kılan, yerlerini, yurtlarını ve ayak basmadıkları sahaları size miras veren Tanrı'ya şükürler olsun! Kurtuluş yollarının sayesinde açık ve belli olup nurlandığı bu Muhammed dinini te'yid ettiniz ve Peygamber'in — Tanrı ona selât ve seâm etsin! — şu sözlerindeki mükâfatlara nâil oldunuz: «Bir kulun ayakları Tanrı yolunda toza bulanırsa, cehennem ateşi ona temas etmez»³⁷; bir de Peygamber'in —

³⁶ «Oklar... vazife edindi». Bu ibârenin umûmî mânâsı vâzih ise de, tercüme takribidir ve umûmî mânâya göre yapılmıştır.

³⁷ Bk. burada not 5.

Tanrı ona selât ve selâm etsin! — şu sözü: «Gerçekten cennet yüz derece olup, Tanrı onları Tanrı yolunda mücâhede edenler için hazırlamıştır, iki derecesinin arasındaki mesafe yer ile gök arasındaki mesafe gibidir»³⁸. Bunu el-Buhârî³⁹ ve Müslim⁴⁰ — Tanrı onlardan razı olsun! — rivâyet etmişlerdir. Size ecirleri amel sa hifelerinize ve kerim seleflerinizin sahifelerine yazılmış olan, haberi devrin alında beyaz bir nur gibi parlayan ve günlerin sahifesinde bir güzellik olan gazalar nasib ve ibsan eden Tanrı'ya tekrar şükürler olsun! Sarayımızın şâiri bu hususta şu şiiri yazdı:

Şiir:

Tanrı için büyük kararlar böyle olsun! Yoksa keskin kılıçlar kınlarında kalsın!

Suvari bölüklerin taşkın bir denizdir; atları, ilerlediği zaman, birbirlerine çarpan dalgalar gibidir.

Kul ve kölesi zafer ve Tanrı te'yidi olan muzaffer ve galib bir sancağı ihata ediyorsun.

Ey islâmiyetin yardımcı, ey gazası ile zamanın günlerini kâfirler için belli vakitler hâline getiren!

Zikri yer yüzünü dolaşan, bulut, rüzgâr ve kamer menziline iyiliklerini her tarafa yaydığı fetih sana kutlu olsun!

Bu sırada, Allah'ın lûtfettiği bu zaferden dolayı beşâret ilânını, donanma ve şenlik yapılmasını emredip, iki kat sevinçle iyi duâlar yolluyarak, size yardım ettik. Müslümanlar bu nimetle beşâret buldu, her biri en kıymetli elbisesini giydi ve «Bu Tanrı'nın bize lûtfudur»⁴¹ âyetini okudu.

³⁸ Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiş olan bir hadîs olup, Buhârî (*Sahih*, Kitâb el-tevhid, bâb 22), Ahmed b. Haubel (*Müsned*, c. II, s. 335) ve başkaları gibi büyük muhaddisler tarafından nakledilmiştir. Bir de bk. Ahmed Ziyâeddin, *Râmûz el-ehâdis*, s. 125.

³⁹ *Kur'an*'dan sonra islam dininin en sağlam temeli olan Peygamber'in hadîsleri hakkında en mu'teber sayılan *Altı Kitap*'tan birincisinin, *Sahih el-Buhârî* diye meşhur olan *el-Câmi' el-Sahih*'in müellifi Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî. Doğumu 194/810'da, ölümü, Semerkand civarında Hartanak'da, 256/870'tedir.

⁴⁰ Yine *Altı Kitap*'dan olan *El-Câmi' el-Sahih*'i toplayıp yazan Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî olup, ölümü 261/875'tedir.

⁴¹ *Kur'an*, XII (Sûre Yûsuf), 38.

Mu'temediniz hacı ve Kâ'be ziyaretçilerinin medâr-ı iftihar olan Hâce Mehmed el-Zeytûnî'yi — Tanrı onun sofuluğunu arttırsın ve ümidlerini ona nasib etsin! — sultanın yeni ve güzel sikkesi ile basılmış olup, Mekke-i Mükkerreme şerifi ile Haremeyn-i Şerifeyn'in fakirlerine yollanan filorileri Mısır hac kafilesi ile birlikte, teçhiz edip gönderdik. Tanrı'dan gayesine vasil olması ümid olunur. İnşallah hayırlısıyla avdet edecektir.

Yüksek makarrın, bizim yüksek hükümdarlık tahtına oturmamız ve yüksek ve alçak bütün halkımızın itaatımız ve üstün emrimiz altına girmesinden dolayı sevinip sürur duyması, islâmiyete verilen ve efendimiz Muhammed'in — ona selât ve selâm olsun! — bütün ümmetine şâmil olan bu müjdeden ziyadesile haz bulması «Tanrı hükümdarlık düğmelerinizi ilikleyip, onu sağlamaştırın ve yüksek hükümdarlık sancaklarınızı makamınızın üzerine gerip, onu ebedileştirsin» diye duâ ile bize yardım etmesi hakkındaki işaretleri ile büyük gazadan sonra, yüksek gönüllerimizde sevgi bağlarının te'kid edilmesi ve birlik sebeplerinin düzeltilmesi için hemen mektub yazması ve hitaba başlaması hakkındaki işarete gelince, bunları anladık. Gerçekten bu kerim aileye karşı muhabbetimiz devamlı ve aramızdaki sevgi, kerim selefleri ile olduğu gibi, samimîdir. Gönüllerimiz, iyi kanaatlerle, sevgi düğümleri ve kıymetli iyi niyet ve sevgilerle sevgiyi te'yid etmeği aynı zamanda istedi. Göndermekle bize şeref verdiğiniz hediyelere gelince, bunlar geldi ve ikbal ile karşılandı. Gönderenin muhabbetinin sadakatine teşekkür edip, ülkemizin her tarafında o güzel dostluğu açıktan açığa öğmekden geri durmadık.

Adı geçmiş olan elçiniz el-Meclis el-Sâmî el-Cemâlî, kendisine ziyadesile ikram edilip, bol ihsan verildikten ve parlak bir ihtiram ile muamele edildikten sonra, geri çevrildi. Onunla beraber kumandanlarımızdan biri olan yakınlarımızın en kıymetlisi el-Meclis el-Sâmî el-Emrî el-Kebîrî el-Zuhrî el-Mu'temenî el-Ahassî el-Ekmelî el-Mukarrabî el-Evhadî el-Seyfî Burunduk el-Eşrefî'yi — Tanrı saadetini devam ettirsin ve ona selâmet versin! — elinde bulunan yüksek mektubumuz ve yüce hitabımız ile dostluk bağlarını, iyi niyetleri ve birliği te'kid eden hediye ve armağanlarla gönderdik. Ona, yüksek makamınıza ifade edildiği zaman dehrin yüzünün güleceği ve arz edildiği zaman insanların yüzünün parlayacağı selâmlar tahmil ettik. Geniş bilginiz taşıdığımız iyi hisleri

kavrıyacak ve oradan elçilerini ve sevinç veren haberlerini bize yollıyacaktır.

Ulu Tanrı, lûtuf ve kerem edip, yardımcıları ve dostları ile ona yardım etsin, gündüz ve gecelerinin devamınca, ebedî olarak, nimetler versin!

Hicrî 857 yılı Zilka'de ayının sonlarında yazıldı.

V

Zikri geçen Şerif tarafından mübârek hediyelerle beraber gelmiş olan cevab

İslâmiyet ve müslümanların yardımcısı, hükümdar ve sultanların sultanı, mücahidlerin gözlerinin nuru, dünyalarda Tanrı lûtfu bahçesinin çiçeği, su ve balçıktan yaratılmış insanların kahramanı, Muhammed şeriatına yeniden hayat veren, Ahmed dinini kurtaran, gaza ve cihâdda seleflerini geçen, akram arasında fetihler ve ülkeler zaptı ile öğünen, «Tanrı adalet ve ihsan emreder»⁴² âyeti hil'ati ile şereflenen Osman oğullarından eski ve yenilerin iftihar ettiği el-Sultanî el-Mahdûmî el-Muzafferî el-Mansûrî el-Mücâhidî el-Murâbî el-A'zamî el-Müeyyedî el-Müşeyyedî el-Gavsî el-Nasîrî el-Nâsirî'nin huzurunda yer öpülür. — Peygamber, evladları ve akrabaları için, dünyanın kararında durduğu, göğün devirlerinde devam ettiği müddetçe, dostları her zaman galib, düşmanları mağlub olsun; hasımlarının kaleleri, sağlamlıklarına rağmen, feth edilsin; memleketlerinin ve ülkelerinin etrafı, mehabetine rağmen zapt edilsin; her vakit, gaza sabahlarında, dostlarının ahnları ak, dudakları mütebessim ve sevinçli olsun⁴³, müşriklerin - işte fâcir kâfirler onlardır - yüzleri ise, siyahlığın örttüğü tozla⁴⁴ kaplansın; muzaffer orduları aziz ve duâları kabul eden Tanrı katından takviye edilsin; zafer sancakları «Tanrı'dan bir zafer ve yakın bir fetih»⁴⁵ âyetinin suvarileri ile dalgalansın! —

Bundan sonra, yüce bilgisine — Tanrı onu daha yüceltip, ebedî devlet ve sonsuz saadet ile devam ettirsin! — arz olunur

⁴² Kur'an, XVI (Sûret el-Nahl), 90.

⁴³ Karş. Kur'an, LXXX (Sûre Abese), 39.

⁴⁴ Karş. Kur'an, LXXX (Sûre Abese), 40-41.

⁴⁵ Kur'an, LXI (Sûret el-Saff), 13.

ki, yüksek mektubunuz ve yüce beşâret-nâmeniz Fahr el-zuvvâr ve Zeyn el-huccâc Hâce Hacı Mehmed el-Zeytûnî — Tanrı sofuluğunu artırıp, âhîretini dünyasından daha iyi kılsın! — eli ile, en güzel bir zamanda ve en iyi bir saatte ihlâsla duâcınız muh-lise ve husûsiyeti ile öğünen dostunuza geldi. Onu ta'zim ile karşıladık ve hürmet ve tekrim ile öptük. Hiçaz halkı ve Arab evlâdları arasında onu kemâl-i edeble açarak, Kâ'be-i muazzama'nın karşısında okuduk. İçinde iman edenler için rahmet ve şifa olan *Kur'an*'dan parçalar gördük; manâlarından peygamberlerin sonuncusu olan Tanrı Elçisi'nin mucizesinin zâhir olduğunu müşahede ettik. Bu da kalesinin metaneti halk arasında meşhur olan ve surlarının sağlamlığı herkes tarafından bilinen Kostantiniye ile ona bağlı yerlerin fethidir. Bu güç işi kolaylaştırıp nasib ettiği ve bu mühim işi husûle getirdiği için ulu Tanrı'ya, nimetlerinin karşılığı olacak şekilde, hamd ve lütfu ile mütenasib bir şekilde şükrettik. Bununla beraber bu yerine getirilmesi güç ve sayılması da beşer takatının dışında olan bir farîze idi. Mamafih kendi tâatında, kendinden yardım ümid ederek, özür ve kusurumuzu itiraf ettik. Nitekim seçkin bilginlerden gelen haberlere göre, kulun efendisine gâflet zamanında hizmetinde yaptığı kusur ile yanlışlığını, yahud çalıştığı hâlde kudretsizliğini itiraf etmesi en iyi ibadetlerden (kulluklardan) sayılır; halvetlerde, tazarru' hâlinde, özürün kabûlü Tanrı'nın rızasına bağlıdır. Allahım, ey Kâ'be ve Arafât'ın sahibi, ey yer ve göklerin nuru, dine yardım edenlere yardım et, müslümanları koruyanları koru! Ey âlemlerin sahibi, bütün gazilere, mücâhidlerin hepsine, kara ve denizlerde sefer edenlere ve hacılara selâmet ver!

Bununla son derecede sevindik ve ziyadesi ile neş'elendik. «Muhabbet tevarüs olunur» sözünün delâlet ettiği şekilde hareket ederek, müslüman halkları arasında, Mukaddes yerlerin sâkinlerine sevgi göstermek hususunda, büyük cedlerinin âdetlerini canlandırıp, kerîm babalarımızın — Tanrı ruhlarına sükûnet versin, yerlerini cennetin en yüksek odaları yapsın! — yolunda yürümenizden ve Tanrı Elçisi'nin — ona selât ve selâm olsun! — «Ümmetin seçkinleri, rablerinin verdiği genişlikten açıkça gülen, sabahleyin ve akşam vaktinde iyi evlerde rablerinin azabı korkusu ile gizlice ağlayan, dilleri ile korkudan dûa eden ve elleri ile geniş ve rahat bir hayat isteyen, zahmetleri halka az, kendi ne-

fislerine çok olan kimselerdir»⁴⁶ sözleri ile mesrur olan bize ve başka seyyid, fakir, salih ve âlimlere bu büyük şehrin nafilesinden Muhammed sikkisi ile basılmış ve lâtif mektubunuzda nasıl taksim edileceği gösterilmiş olan yepyeni 9.000 filori göndermenizden sevindik. Yüksek işârete uygun hareket ettik. Müstahiklerden her biri hakkını tam olarak aldı ve altınlara bakanlar — «sarı nergis beyazından daha iyidir» — dedi. Fakirlerin elleri sarı altınla doldu ve kibrit-i ahmere⁴⁷ ulaşmış iksir⁴⁸ arayıcıları gibi oldular. Peygamber'in — ona selâm olsun! — «Kendisine ihsanda bulunulan kimsenin ihsan eden için yaptığı duâ reddedilmez»⁴⁹ sözünde olduğu üzere kabûlünü ihsan sahibi Allah'tan dileyerek, yine Peygamber'in — ona selâm olsun! — «Nimete şükür onun zevaline karşı teminatır»⁵⁰ sözüne uygun olarak hareket edip, Tanrı'nın gün ve saatlarındaki nimetlerine hamd ederek, sizin için halis kalblerle duâ edildi.

Tanrı'nın kâmil lütfundan sizi şimdiki ve öteki dünyaların en iyisine nâil etmesi dilenir. Nitekim Peygamber'den — ona selât ve selâm olsun! — nakledilmiştir ki, «Adn cenneti en yüksek gökdedir; ona yalnız ya Peygamber, ya doğrular, yahud âdil bir önder girer»⁵¹ v. s. Yüce katımızdan istenen şudur ki, bu ülke fakirlerinin hâllerini esaslı ve teferruatlı bir şekilde bilesiniz ve ziraati olmayan bir vâdide mahşer gününde Tanrı'nın rızasını istiyerek oturan zaiflere lütfunuz artsın. Nasıl ki Peygamber — ona selâm olsun! — demiştir: «İki haslet vardır ki, onlardan üstün bir hayır yoktur: Tanrı'ya iman ve kullara faydalı olmak»⁵².

Adı geçen Hacı Zeyneddin ile birlikte yüksek eşiginizi öpmekte ve yüce kapınıza yüz sürmekte yerimizi tutsun diyé, salih ve dindarların örneği olan Mevlâna Necmeddin el-Süyûtî'yi —

⁴⁶ Bu hadîse, sahîh hadîsleri toplayan eserlerde tesâdüf edilmemektedir.

⁴⁷ «Kibrit-i ahmer» («kırmızı kükürt») eski elkimya âlimlerince göre kıymetsiz maddenin altına veya gümüş yapmağa yarayan bulunmaz bir cins kükürt.

⁴⁸ Bundan evvelki notta bahsedilen «kibrit-i ahmer» veya başka maddelerden elde edilen bir terkiptir ki, meselâ kalaya dökünürse onu gümüş, bakıra dokunursa onu altın yapar.

⁴⁹ Bu hadîse sahîh hadîs kitaplarında tesâdüf edilmemektedir.

⁵⁰ Buna da sahîh hadîsler arasında tesâdüf edilmemektedir.

⁵¹ Metninde az çok farklar olmakla beraber, bir çok yerlerde zikredilmiş olan bir hadîstir. Bk. meselâ *Râmûz el ehâdis*, s. 125 (el-Deylemî'den naklen).

⁵² Sahîh hadîs eserlerinde bulunmamaktadır.

Tanrı sofuluğunu artırsın! — gönderdik. Huzuruza Mekke-i muazzama'nın kapı örtüsünü, çeşitli Hind kumaşlarından zemzem suyuna batırılmış 7 «tokuzat»⁵³ ile 20 muslin kumaş, harem güvercini gibi havada uçan işaretli bir «re's rümke»⁵⁴ hediye ettik. Kerim insanlar katında mazeret kabul edildiğinden, yüksek kapınızın ağaları tarafından kabul edilmesi ümit olunur. Tanrı, size kahr edici bir devlet ve parlak bir saltanat ile kıyamet gününe kadar devam ve ebediyet versin! Amin!

VI

İstanbul'un fethi müjdesini vermek üzere, yeri cennet olanı Ebû'l-Feth Gazi Sultan Mehmed Han Hazretleri dergâhından, Hâce Kerimi inşası ile, İran Şahı Cihan-Şah Mirza'ya farsça olarak gönderilmiş olan mektub

Ey «gerçekten sana açık ve belli bir fetih nasib ettik»⁵⁵ anahtarları ile şirk kalelerinin kilitlerini açan, sana şükrederek söze başlarız! Zafer, fetih ve doğru yol dininde kendisine en büyük talih hususiyetini verdiği Peygamber'e, evlâdına ve sahabesine, Süha yıldızının batıp güneşin doğduğu müddetçe, devamlı ve tam bir şekilde, selât getirerek başlarız.

Din sahiblerinin sağlam fikirlerince ve yakîn ehlinin kuvvetli akıllarınca gizli değildir ki, ulu hükümdar Tanrı'nın sözünü yüceltmek için, inad ve sapkınlık ehline karşı cihad ve savaş yapmak, emellerin en güzeli ve meşgalelerin en iyisidir. Nitekim «Tanrı'ya ve âhiret gününe imân getirmiyenlerle savaş yapınız»⁵⁶ nassı, âyeti, bu en iyi hasletin vacib olduğunu söylemektedir. «Hevesleri ile konuşmayan»⁵⁷ Peygamber'in hadislerinden «Tanrının sözü üstün olan söz olsun diye savaşan Tanrı yolu üzerindedir»⁵⁸ ve «bir kimsenin ayakları Tanrı yolunda toza bulanırsa,

⁵³ Lûgatlerde tesadüf edilmeyen bu kelimenin bir Hint kumaşı olduğu anlaşıyorsa da, cinsi tesbit edilemiyor.

⁵⁴ Cinsi ve türkçe adı tesbit edilemeyen bir kuş.

⁵⁵ *Kar'ân*, XLVIII (Sûret el-Feth), 1.

⁵⁶ *Kar'ân*, IX (Sûret el-Tevbe), 87.

⁵⁷ *Kar'ân*, LI (Sûret el-Kamer), 3.

⁵⁸ Ebû Mûsa 'l-Eş'arî yolu ile rivâyet edilen bir hadistir ve bütün sahîh hadis kitaplarında bulunur. Bk. meselâ Buhârî, *el-Câmi' el-Sahih*, Kitâb el-ilm,

Tanrı onu cehennem ateşine haram eder»⁵⁹ hadisleri, «mü'minleri savaşa teşvik et»⁶⁰ âyetinin mânasına uygun olarak, insanı bu en güzel işlere teşvik etmektedir. Aklın nurları, naklin sırlarını, parlak bir şekilde, açıklar. «Gerçekten biz demiri, kılıcı, indirdik, onun şiddetli bir kuvveti vardır»⁶¹ âyetinin fırınından hasıl olmuş olan gazi ve mücahidlerin — Tanrı kıyamet gününe kadar onlara yardım etsin! — ateş saçan parlak kılıçları, eğer küfür ile islâmiyeti birbirinden ayırmasa idi, dünyada gerçek batıldan asla ayrılmazdı. Şüphesiz Tanrı'nın inâyeti ve himayesi, dîn ehlinin ve iman sahiblerinin yardımcı olmuştur. «Onlarla savaşınız da Tanrı onları sizin elinizle, [iman edenlerin elleri ile], ta'zib etsin, zillet ve felâkete düşürsün, onlar üzerine size zafer kazandırsın ve iman eden kavmin gönüllerine şifa versin»⁶² âyeti, bu fikrin çok doğru bir şahididir. Azameti büyük ve hükümdarlığın gerçek sahibi olan Tanrı'nın insan topluluklarının idaresine memur ettiği ve adının bayraklarını âlemdeki insanlar üzerinde yükselttiği her kul, «Şükür ederseniz, size daha ziyadesini veririz»⁶³ âyetine göre, şükürün icablarını gereği gibi yerine getirmelidir.

Bu hâllerin özü ve maksudun doğrusu şudur ki, her şeyden münezze ve ulu olan Tanrı, bu yakınlarda miras kalmış olan saltanatın tuğrasını, günden güne artan devletimizin günlerinin alını üzerine çekip, seçilme tacını uğurlu başımıza lâyık görünce, işleri elinde tutma mührü için bizim mübarek kudretli avucumuza seçince — bu Tanrı'nın lütuf ve rahmetinden başka birşey değildir —, bu kul dahi, «Sayamam»⁶⁴ dili ile, nimetlere son derecede şükür etmeği, kendisi için en başta gelen bir vecibe, en ehemmiyetli bir vazife gördü. Kerim babalarımızın, büyük dedelerimizin — Tanrı onlara en yüksek makamlarda yer versin! —

bâb 45, Kitâb el-cihâd, bâb 15; Müslim *el-Câmi' el-Sahih*, Kitâb el-imâre, hadîs 149 — 151; *Râmîz el-ehadis*, s. 132; *Levâmi' el-ukul*, c. IV, s. 507. v.s.

⁵⁹ Bk. burada not 8.

⁶⁰ *Kar'ân*, VIII (Sûret el-Enfâl), 65.

⁶¹ *Kar'ân*, LVII (Sûret el-Hadîd), 25.

⁶² *Kar'ân*, IX (Sûret el-Tevbe), 13. Ancak burada köşeli parantez içine alınan parça bir izah olup âyetin içine sonradan sokulmuştur.

⁶³ *Kar'ân*, XIV (Sûre İbrâhîm), 7.

⁶⁴ «Sana senanı saymam, sen kendini övdüğün gibisin» mealinde olan sahîh bir hadîse telmih edilmektedir. Bu hadîs için bk. Müslim, *Sahih*, Kitâb el-selât, bâb 222; Nesâî, *Kıyâm el-leyl*, 51; Tirmizî, *Da'avât*, 75, 112 v.s.

tanınmış ve alışkın oldukları âdeti üzere, insanların sahibi olan Tanrı'nın sözünü yüceltmek için, adalet ve hakkaniyetle harekete, gaza ve cihada koyuldu ve kaleler fethine ve ülkeler kurtarılmasına yöneldi.

Şiir:

Kıymetli babalarımız, bizim için, büyüklüğün en yüksek binalarını kurdular.

Biz, bütün gücümüzle onu idâre etmezsek, vallahi, bu bina çöker, yıkılır.

Halkın refahı için, ruhumuzun beline yaratan Tanrı'ya itaat kemerini bağlayıp, tatlı canı dinin yücelmesi için bezlettik.

Şiir:

Hükümdarların oğlu, taht üzerinde görününce, halk heybetinin çokluğundan, onu zayıf düşürür.

Bu öyle bir makamdır ki, orada baş ayağın nâibi olmazsa, hakkını tam mânâsıyla yerine getiremez.

Beyit:

Zamanenin eli kılıç yükünü taşımamış olan bir bileğe padişahlık mevkiini vermez.

Başka bir beyit:

Ancak belâ oklarının önünde kalkan olabilecek bir kimse kollarını maksadının boynuna dolayabilir.

Hükümdarlık tacı istiyorsan, elbiseni ilikle, işe hazırlan; çünkü bu yükselmemiz can ve baş korkusu ile mümkün olabilir.⁶⁵

Tanrı hakkın yardımcıdır ve o söylediklerimize tanıktır.

Şimdi bu ülkelerde bulunan Kostantiniye şehrinin alâmet ve delilleri öyle görünüyor ki, «Onlar ganimetleri paylaşırken Kostantiniye feth edilecektir»⁶⁶ ile bundan başka «Bir tarafı karada, bir tarafı denizde olan şehri duydunuz mu? — Evet, ey

⁶⁵ Ancak belâ... Mes'ûd b. Sa'd b. Selman'ın bir manzûmesindedir, bk. Dih-hudâ, Kitâb-ı emsâl u hikem, Tahran, 1310 h. ş., c. IV, s. 1780.

⁶⁶ Bk. burada not 8.

Tanrı elçisi, denildi. Dedi — 70.000 kişilik bir ordu ona gaza yapacaktır⁶⁷... [hadîs] gibi Peygamber'in doğru hadîslerinde açıkça geçen bu namılı memleket ve sağlam kale olmalıdır. Burası kuruluşunun ilk zamanından bu zamana kadar müşriklerin ocakları ve şeytanların sığınağı olmuştur. Kimse onu istilâ edememiştir. Çünkü, yer yüzünde, bu kadar devamlı bir kale ve zamanla yasıt bir hisar görülmemiş ve duyulmamıştır. Onu gören, — «Şehirler arasında böylesi yaratılmamıştır»⁶⁸ — der. Sanki duvarının kurşunla örülmüş temeli demir parçaları külçesinden dökülmüştür; yüksek burçları Zât el-burûc⁶⁹ gökleri ile yükseklikte eşitlik iddia etmiştir; hendeğinin dibi yerin dibi ile konuşmuş, sahasının genişliği yer yüzü halkının arsası ile yarışa çıkmıştır. Eski mühendisler ve kadim hakimler, hep birden, onun görülmemiş şekline ve zapt edilmez hey'etine öyle bir duruş vermişlerdir ki, üç köşeli bir duvar olmuştur: bir tarafı yüzünü kuru toprağa koymuş, iki yan tarafı da sırtlarını denize dayamış.

Bütün bu sağlamlık ve metâneti ile birlikte, vak'alar görmüş müşrikler ve işler denemiş idare adamları ile dolu idi; Ceneviz, Katalan, Venedik, Rodos, Fransa gibi Garb Adaları Frenkleri, Papus (Papa) ve Üngürüs ülkeleri halkından olanlar ve bunlar gibilerden sayılmıyacak kadar çok olan halklar, deniz yüzünden onların müttefiki olmuştu. Yapısının kurulmasından bu zamana kadar toplanmış olan kale korumağa ve düşman avlamağa yarayan bütün silâhlar tertipli, hazır ve müheyya bulunuyordu. Bu sebeplerden dolayı geçmiş büyük sultanlar ve ulu hükümdarlar, onun hiç bir tarafında zafer ve galebe te'min edememişlerdi; kâfir ülkelerinde bulunan sarp ve güç bütün kaleleri ele geçirdikleri hâlde, azim dizginini bunun tarafına çevirip, harb silâhlarını tamamlayıp, malzemelerini ikmâl ederek, bütün gayret ve cehidlerini bunun üzerine sarfettikleri hâlde, asla zafer elde edemiyorlardı. Bu şehir, islâm ülkeleri ortasında, pergelin sabit duran ayağı gibi, kuvvetli bir halde kalmıştı.

İmdi bu uğurlu yılda ve mübârek zamanda, Tanrı'nın «size

⁶⁷ Bu hadîsi ve râvisini bulmak mümkün olmamıştır.

⁶⁸ Kur'an, XXXV (Sûret el-Fecr), 8.

⁶⁹ Eski hey'et ilmine göre, gökte burçların bulunduğu kattır ki, sekizin-ci kat sayılır.

komşu olan kâfirlerle savaşınız»⁷⁰ emrine uyarak, en yüksek düşünceyi bu hisarın kurtarılması için çalıştırdık, himmeti yalnız bu kalenin sökülmesine memur ettik. «İşlerde onlarla meşveret et»⁷¹ buyruğuna uyup, iyi düşünceli vezirler ve doğruyu gösteren bilginler ile meşveret edilip, gece gündüz bu işin ilk hazırlıkları tertiplemeğe itina edildi.

Şiir:

İçimizde gizlediğimiz şeye, ancak odun içinde ateşin uyuması gibi bir uyku ile orada nâil oldu.

Bu doğru mukaddimenin neticesi şu beyitte anlatılan

Beyit:

İnsan maksadının kapısını akıl ile açıp kapamalıdır!

niyetinin çehresinde görünce, «istediğine zafer veren» in lûtfuna güvenerek, dedim: — «Ey hükümdarlığın gerçek sahibi olan Tanrı'm, sen hükümdarlığı istediğine verirsin»⁷² ve gaza ehlini teçhiz etmek için gayret sarfedildi.

857 hicri yılı ilkbaharının başı olan 12 Rebiülevvel cuma günü, zafer ocağı olan Edirne'den — Tanrı onu sıkıntı ve fitneden korusun! — kalkıldı. Ülkelerin yakın ve uzak olanlarına mübârek savaş işâreti verildi; ülkeler açıp memleketler süsleyen ordular — Tanrı onları fetih ve zaferle çevresin! — karadan ve denizden harekete geldi. Öyle ki, insanların elleri⁷³ günlerin defterleri üzerinde, o defterlerin zaptından âciz kaldı. Gayret ayağı hep birden cihad yolu üzerine konuldu. Azim dizgini o tarafa çevrilerek, eserleri zafer olan fırsat yüzlü sancaklar — her zaman muzaffer olsunlar! — gök menşuru gibi açıldı.

Şiir:

Sarp yerleri kartallar gibi geçtim, sarp yolları bulutların yürüyüşü gibi aştım.

⁷⁰ Kur'an, IX (Sûret el-Tevbe), 124.

⁷¹ Kur'an, III (Sûre Âl İmrân), 159.

⁷² Kur'an, III (Sûre Âl İmrân), 26.

⁷³ «Elleri». Aslında matbu nüshada «vesatır» dir, yazmada «desatır». Her iki kelime de lûgatlerde bulunamıyor. Bundan dolayı siyaka göre tercüme edildi.

Deniz kumandanları, «gemilerde, güzel bir rüzgârla gittiler ve onunla ferahlandılar»⁷⁴ âyetinde tavsif edildiği gibi, yelkenleri açıp, «denizde dağlara benzeyen kurulmuş gemiler gibi»⁷⁵ âyeti ile anlatılan savaş gemilerine bindiler. Eserleri fetih olan sancakları açıp, o tarafa sürdüler. Adı anılan ayın 26 ncı cuma günü, toprak merkezinin çukurunu çevreleyen feleklerin dokuz hisarının dairesi gibi, o sağlam kalenin dört bir çevresine konup, onu muhasara ettiler. Şiddetli sesinin heybeti «gökler ve yerdekiler feryad etti»⁷⁶ âyetini okuyan ve taşlarına karşı koymaktan Elbürüz ve Elvend dağlarının âciz kalacakları, ağır toplar, küçük taşlarının parçaları müşriklerin gözlerine «attığın zaman sen atmadın, fakat Tanrı attı»⁷⁷ âyetinden haber veren hududsuz tüfekler, «üzerlerine taş yağdırdık»⁷⁸ âyetinde anılan kaza göklerinden başlarına taş yağdıran büyük mancınıktar, «içinde karanlıklar, gök gürlemeleri ve yıldırım bulunan kara bulut gibi»⁷⁹ türlü türlü âfetler gösteren yüksek malcular ve, nakli düşünüp uzağı gören fikirler gibi, yer yüzünün içinde onların karar ağaçlarının kökünü esfel-i sâfilinden söken derin lağımlar gibi kale zapt etme ve kapı açma hususunda güvenilen bütün savaş aletleri ile birlikte geldik. Onlar — nerede olurlarsa olsunlar, onları helâk et! — Frenkler, Romanlar, Bulgarlar, Arnavutlar ve Çerkesler tâifelelerinden (müteşekkildi ve) her tâifeden şeytanlar ve ehrimenler gibi idiler. Elhasıl içinde bulunan insan kılığındaki şeytanlar zümresinden her türlü burç ve kalelerin üstlerine çıktı. Kader atıp kaza dokuyanlar her âlet ile onların karşılıklarına çıkıp savaş yaptılar. 54 gün, gece ve gündüz, muharebe ve savaş oldu. Ulu Tanrı'nın inâyeti ile tahkim edilmiş burçları ile kuvvetli kalelerinin çoğu yıkıldı.

Zafer ordusunun kös ve borazanlarından «Tanrı sana kıymetli bir zafer verecektir»⁸⁰ sesi yükselip, müslüman halkın kulağına «mü'minlerin kalblerine vekar sükûneti veren odur»⁸¹ sesi ulaşınca

⁷⁴ Kur'an, X (Sûre Yûnus), 22.

⁷⁵ Kur'an, LV (Sûret el-Rahmân), 24.

⁷⁶ Kur'an, XXXIX (Sûret el-Zümer), 68.

⁷⁷ Kur'an, VIII (Sûret el-Enfâl), 17.

⁷⁸ Kur'an, VIII, 32.

⁷⁹ Kur'an, II (Sûret el-Bakara), 19.

⁸⁰ Kur'an, XLVIII (Sûret el-Feth), 3.

⁸¹ Kur'an, XLVIII, 4.

her şeyi bilen Hükümdar'ın buyurduğu yolda yürüyenler ve celâl ve ikram sahibinin lûtfuna bağlananlar, salı gününün subhu sâdik vakti olan Cemaziyelevvel ayının 20 nci günü, şeytanları taşlamak için atılan göğün akan yıldızları gibi, karadan ve denizden, hep birden hücum ettiler. Her iki taraftan büyük bir savaş başladı. Müşrikler — Tanrı onları kahretsin! — her ne kadar müdafaa ettilerse de, karşı koyamadılar.

«Topluluk mağlûb olacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır»⁸² müjdesi,

Şiir:

Önünde perde olmadığı halde doğudan, parlıyarak, bir güneş mi doğdu?

(beytinde anlatıldığı gibi), şevketlerinin yüzünde meydana çıkınca, kahredici devletin ışıklarından yarasalar gibi, perişanlık manzarası üzerlerinde göründü. «İçinde ateşler olan fırtınaya»⁸³ benzeyen aydınlık hücumun rüzgârı din düşmanları topluluğu harmanı üzerinde esmeğe başlayınca, o mel'unların ömür tarlalarını «çiğ-nemiş otlara»⁸⁴ çevirdi, ev ve ocaklarını yaktı, dumanı göğün en yüksek yerine ulaştı; ısrar ve gurur ile isyankârlık etmiş olan Firavun'ların her biri gazilerin ok ve kılıçlarına yem oldu. Tekfur olan o uğursuzlar başbuğunun başı atın turnağı altına yuvarlandı. Birer birer cehennem bekçisi olan Mâlik'e teslim edildiler ve «sanki dün hiç yokmuş gibi»⁸⁵ yokluk cehennemine yuvarlandılar.

Gaziler, onların çocuk, mal, ev ve barklarını yağma ettiler. Canlı kalmış olan kadın erkek herkesi esirlik zincirine vurdular. «O gün mü'minler Tanrı yardımı ile ferah bulur»⁸⁶ nuru İman ehli zamanının yüzünde parladı.

Şiir:

Ey gönül, müjdeler olsun, maksad ve gayane eriştin, istediğini elde ettin, fakat hiç zahmetsiz değil!

⁸² Kur'an LIV (Sûret el-Kamer), 45.

⁸³ Kur'an II (Sûret el-Bakara), 266.

⁸⁴ Kur'an CV (Sûret el-Fil), 5.

⁸⁵ Kur'an X (Sûre Yûsuf), 24.

⁸⁶ Kur'an XXX (Sûret el-Rûm), 24.

diyenlerin sesleri, susuzların ağzına bulut damlaları gibi aktı. Bu yüksek lûtuflardan ve iyi nimetlerden dolayı Tanrı'ya büyüklüğün temellerini sağlamlaştıran ve emel sütunlarını destekleyen şükürlerle şükrolsun! Çünkü isyan ehlinin mensuh olan kanunlarını, İman ehlinin uğurlu şeriatı ile, âciz düşürdü; Muhammed şeriatının kösü, çan çalınacak kuleler üzerinde, tekbir ve tehlil seslerini yüceltti; puta tapanların mabetlerini İman ehlinin mes-cidleri hâline getirdi.

Na zım :

Bizim çalışmamızdan, küfür ocağında, kilise haçı yerinde mescid, mihrab ve minber vardır.

Müşriklerin feryadlarının gürültüsü olan yerde, şimdi «Tanrı uludur» nağmesinin sesleri var.

Şüphesiz din işleri bu parlak zafer sayesinde istikrar buldu, bu ülkenin sahası sikke ve hutbe ile süslendi. Hakikatte dinin kuvveti ve mü'minlerin göz nuru, devlet bağının taze fidanı, sadet bahçesinin meyvesi, babamız Cihan-Şah hazretlerinin ikbal işlerinin başlangıcı ve celâl sahibi Tanrı'nın lûtfunun neticesi olan bu uğurlu zafer nasib olunca, esirgemelerin mebd'e'i ve güzel şeylerin menşe'i saltanat makamı olan büyüklük sığınağı yüksek katınıza — Tanrı genişlik ve mülkünü ebedî kılsın! — bu hâlin hakikatının ve bu sözün doğrusunun gösterilmesi, Tanrı lûtuflarının örneği ve padişahlık âtîfetine meziyeti olan bu uğurlu fethin nasıl olduğunun bildirilmesi vacib görüldü. Bilhassa her iki taraf arasındaki temiz hislerin ziyadeliği ve karşılıklı dostluk birliği o derecededir ki, bir tarafın zafer ve fethi öbür tarafın zafer ve fethidir ve bilakis. Bu mes'ud fallı sahife 19 Şevval'de kaleme alındı ve büyüklerin ve akranın reisi Abdüssamed — Tanrı onu selâmetle döndürsün! — ile o tarafa yollandı. Kıymetli canîo bu muhibden selâm ve tahiyetî kabûl ettikten, gönül teveccühünü, kalb gözettiliğini ve iç temayülünü iyice bildikten sonra, ümid edilir ki, selâmeti ve ne hâlde bulunduğu hakkında bilgiler buyururlar da, sevinç sebebi ve gıpta vesilesi olur. Kulların rabbi olan Tanrı için, izzet ve murad sürücülük ile, iki cihanın devleti artmakta ve kat kat olmakta devam etsin!

VII

Cevab

En yüce olan adı ile! O, fettah ve samed hükümdardır. «Zafer ve yakın bir fetih Tanrı'dandır»⁸⁷ «ey Muhammed iman edenlere müjde ver!»⁸⁸

Nazım:

Görülen varlığın büyük perdesinden bir müjdecî gelip, güneş gibi parladı, âlemin şerefini artırdı.

Müjdesinin haberi felekten yer yüzüne ulaştı; melek de müminlere şöyle seslendi:

«Hisarının kapısı müşriklik anahtarı ile kapanmış olan o şehri, din sultanı, kılıç anahtarı ile çabucağ açtı!»

Suphanallah! Şimdi zamanın münşileri, bu kadar incelikleri bilmelerine ve altın yazan kalemin yardımına rağmen, sonsuz şükürlerinin sahifesinde, bu en büyük lütfâ karşılık nasıl senâlar da bulunabilirler ki, (Peygamber demiştir:) «sana senâlarını saymıyorum»⁸⁹. Tanrı uludur! Şiârî fesahat olan yazıcıların parmakları, Suhbân⁹⁰ gibi, beyanlarına ve anber saçan rakamın sağlamlığına rağmen, sonsuz şükürünün sahifesine bu en büyük nimeti görmenin şükürlerini nasıl yerine getirecekler ki, «sana hakkiyle şükredemedik!» Ne güzeldir ki, Muhammed dininin zaferi, zamîni saadet ve yazısı fetih olan sabah sancağının kılavuzundan hasıl olmuştur; islâmiyet sultanlarının fırsatı dâima devlete karın olan devlet-sabahının eserleri zafer olan muvaffakiyet öncüsünden çıkmaktadır. Karanlık küfür ülkesi yüksek makamlı islâmiyet güneşi ile nurlanmış ve insan ve cinlerin dimağları, sonu misk olan *Kur'ân*'ın buhuru ile kokulanmıştır. Savaş meydanının mücahidleri «Tanrı yardımı geldiği zaman»⁹¹ fırsatını gözetler, muharebesinin tehlikeli yerlerinde güreşenleri «zafer ve yardım

⁸⁷ *Kur'ân*, LXI (Sûret el Saff), 13.

⁸⁸ *Kur'ân*, II (Sûret el-Bakara), 223 ve devamı.

⁸⁹ Bk. not 64.

⁹⁰ Bk. not 33.

⁹¹ *Kur'ân*, CX (Sûret el-Nasr), 1.

ancak Tanrı katındandır»⁹² güzelliği ile öğünürler. Görüş sahiblerinin gözlerinin nuru, onun doğru yolunun cevherli sürmesindedir; dar vücut kalıpları içinde ruhun parlaklığı onun inâyet lütfündandır; kahrının ateşi alçak kâfirlerin vücudları üzerine kıvılcımlar saçar, lütfunun Nil'i birliği tarafdarlarına şerbet sunar. Kerem denizinin sonu yok, ihsan dairesinin de hududu. İnadçı zalim hükümdarların kafa tasları, o hazretin yüksek katına itaat edenlerin eşiğinde toprağa atılmıştır; Selm ve Cemşid'in⁹³ taht kurdukları yer, o bir sebep ve mecburiyet olmadan lütf yapanın birlik sarayındaki sultanların uşaklar sarayının toprak döktükleri yerdir.

Beyit:

Fırsat ondan, zafer ondandır; baht ve rızık da ondandır; padişahlar padişahlığı, ihtişam sahibi olmak, taç ve taht da ondandır.

«Göklerde ve yer yüzünden, büyüklük ona âiddir ve o aziz ve hakîmdir.»⁹⁴

Her ne kadar,

Beyit:

Onun şükürünün uhdesinden gelmek kimin elinden ve dilinden gelir?»⁹⁵

diye tavsif edilen bu mazeretin örneği bütün her tarafta meşhur ve bu büyük farizenin yerine getirilmesi kusur ve mazeretini tamir meşakkatli ise de, gelişi uğurlu olan haberci Rum ülkesinin mes'ut âdetli menzillerini aşarak, bu memlekete ansızın geldi ve Tanrı nimetine gark olmuş olanların, yeni fetih haberi ile, ölçsüz derecede şükretmelerine sebep oldu; «şükrederseniz gerçekten, lütfu artırırım»⁹⁶ sedasını muhlislerin akıl kulağına

⁹² *Kur'ân*, III (Sûre Âl İmrân), 126 ve VIII (Sûret el-Esfâl), 10.

⁹³ İran millî destanına göre, Cemşid, Pişdâdler hanedanının dördüncü hükümdarıdır; Selm ise, aynı hanedanın altıncı hükümdarı olan Feridân'un üç oğlundan biridir.

⁹⁴ *Kur'ân*, XLV (Sûret el-Câsiye), 37.

⁹⁵ Sa'dî'nin bir beyiti olup, *Gülîstân*'ın başında bulunmaktadır (bk. nşr. Abdülazîm Hân-ı Gürgâni, Tahran, 1310 hicrî şemsî, s. 2).

⁹⁶ *Kur'ân*, XIV (Sûre İbrâhîm), 7.

eriştirdi; ümid goncasının açılmasından gönüllerin bahçeleri güllük, müjde gülü demetinin tazeliğinden halkın ruhu aydınlık oldu. Konuşma melekesi papağanı âlemi gösteren ruh aynasının temizliğinden, şu şekilde, bal gibi tatlı sözler söyledi:

Şiir:

*Karanlık gecede ki ay mıdır, yoksa parlak bir meş'ale midir?
Kuşluk vakti güneşi mi, yoksa müjde mektubu mu?*

Ve ruh, cihan sultanının müjde mektubu yüzünden cesed tah-tından kalkarak, mübarek gelişini karşıladı; geçmiş hâli sorup, yıpranmış vücutta yeni baştan can verdi, o hayat sermayesine iki el ile sarılarak dedi:

Beyit:

*O ne hoş fetihtir ki, cihan onunla öğünse yeridir; çünkü âle-
min gözü benzerini görmemiştir ve görmeyecektir.*

O ay yüzlü ve güneş görünüşünün yüzünden peçe açıldıktan sonra, Yûsuf ve Züleyha kıssasından daha hoş bir kitab gördü; Vâmık ve Azrâ⁹⁷ hikâyesinden daha parlak bir hikâye müşahede etti. Bu, o yüksek hazret, en büyük hüdâvendigâr, muazzam hükümdar, kılıç ve kemer erbabı süslerinin cevheri, tac ve efser sahipleri tacının incisi, âlem padişahlarının başta gelenlerinin başı, Adem oğulları nev'inin başbuğu, cihan zaptetme göğünün güneşi, taht sahibi olma güneşinin göğü, varlık denizinin cevheri, cömertlik cevherinin denizi, Tanrı rahmetinin sûreti, şahlar şahlığı sûresinin mânası, hilâfet kutusunun incisi, saltanat burcunun parlak yıldızı âlem ve erkânın özü, deniz ve kıymetli maden ocakları hazinelerinin bağışlayıcısı, «muhakkak ki seni yer yüzünde halife yaptık»⁹⁸ hil'atinin süsleyicisi, nafîle ve farz olan vecibeleri yerine getirerek parlak şeriatın koruyucusu, Tanrı emri ile kaim olan, Tanrı yolunda gazi olan, kahredici kuvvetle şehir açan, parlak saldırıyla Tanrı kullarının imdadına koşan, iman ehli ordularının

⁹⁷ Vâmık ve Azrâ, Leylâ ve Mecnûn ve benzerleri gibi bir aşk hikâyesinin iki kahramanının adlarıdır; Uasufi'den başlayarak, bâzı şâirler bunların maceralarını bir mesnevi halinde yazmışlardır.

⁹⁸ Kur'an, XXXVIII (Sûre Sâd), 26

kumandanı, zaman kahramanı ve cihanda bulunanların koruyucusu, adalet ve ihsan binalarının kurucusu, emniyet ve eman yaygılarının yayıcısı, sultan ve hükümdarların önderi, din ve devletin temeli,

Kıt'a:

*Cihan süsleyen padişahlar padişahı, devleti cihan olan sultan,
kerim, murad veren ve murad süren devletli,
İyi yüzlü, iyi fikirli, iyi adlı, iyi talihli, genç bahtlı, cömert,
genç ömürlü ve genç devletli,*

bir tek Tanrı'nın yardımına mazhar olmuş, saltanat, hilâfet, kudret, adalet, izzet ve ikbalin kıymetlisi Sultan Mehmed — hükümlerinin sancakları her zaman bütün âlemlerde dalgalansın, emellerinin güneşleri her zaman ikbâl meşrikinde parlasın! Zâhir olan devletin günleri devam ve ebediyete bağlı, kıymetli memleketinin yılları va'dedilmiş kıyamet gününe kadar saadetle korunmuş kalsın! —, cihan gelin süsleyicisinin güzellikte benzerini görmemiş, iman ehli sultanlarından hiç birinin vuslatı eteğinin ucuna eli erişmemiş olan Kostantiniye şehri güzelini — Tanrı onu felâket ve belâlardan korusun! — ele geçirip, orayı istilâ etmesini anlatıyordu. Sanki bu güzel, ezelden bir Muhammed'in cömertlikle dolu varlığına nişanlanmış, onun yüzünün süs ve güzelliği bir hükümdarın yüksek işlerinin makbul olması için hazırlanmıştı; feleğin yuvası olan eşğini süpürenler arasına girmiş, murad sürücülüğünün gelin evine ve cihan muhafızlığı tahtına лайık olmuştu.

Beyit:

*Parlak kılıcın dudağını öpen, hükümdarlık gelilini sıkıca
kucağına alır!⁹⁹*

Sanki Mani¹⁰⁰ gibi ressamlar, Erjeng¹⁰¹ sayfeleri üzerine, onun sihre benzeyen şeklini, yer yüzü hakimleri onun gönül

⁹⁹ Parlak v.s. Zahir-i Feryâbi'nin bir beytidir. Bk. Dih-hudâ, Kitâb-ı em-sâl u hikem, Tahran, 1310 h. ş., c. II, s. 109/.

¹⁰⁰ Maniheizm denilen ve bir zamanlar Avrupa'ya da yayılmış olan bir İran dininin kurucusu. Onun mukaddes kitabı olan Erjeng (Erteng veya Erseng), bu güne kadar kalabilmiş olan parçalarında görüldüğü üzere, son derecede güzel re-

açan plânını son derecede basiret ve uzağı görücülükle siyah göz bahçesinin karanlığında nur ile çizmişlerdir. (Öyle ki) ihtiyar akıl, fikrin gözetleme yerinde ve tasavvur aynasında eşini görmemiştir. Başlangıç zamanında, her şeyin yapıcı ve üstadı, onu taze anber veya miskli gülsuyu ile yağurmuş, yahud cennet bekçisi, süs ve zinet olsun diye, onu cennetten dünyaya indirmiş. Bugüne kadar müşriklik kirleri ile kirli idi ve ağzını zikir ve tevhid kelimeleri ile süslüyerek açmamıştı. Öyle tesadüf etti ki, felek gibi ihtiyarlı ve ordusu melek olan o padişahın kan tattıran kılıcının vuruşu sayesinde, islâmiyet şerefi ile şereflendi ve müşriklik kiri ile kâfirlik pisliği o yerden bertaraf oldu. Mücahid gazilerin gayretleri ve tek Tanrı'ya iman eden o zümrenin — Tanrı onları desteklesin ve ebedileştirsin! — hücumlarından, fâcir kâfirler topluluğu ve inadcı müşrik halklar — Tanrı onları kahr ve terk etsin! — «sanki otlaktan kaçan ürkmüş eşekler gibi»¹⁰² dağılıp perişan oldular. Müslümanların kâffesi, iman ehlinin hepsi, sevinip güldü, gönüllerinin sahifesinden keder tozu silindi.

O mübârek fetih mektubunun önü, görünmez Tanrı'nın şahitlerinden haber veren, sonu, şüphesiz faydaları bildiren nurlu câmilerin minberleri üzerinde okunmasından sonra, melek ve insanların ferahlık ve sevinçleri arttı. Hepsinden takdir sesleri ve aferin sedaları yükseldi. Her harfinden mânalarla dolu yüz söz, her sözünden Fâtiha sûresinin remizleri, değil, belki de sevinçlerle dolu mazmunlarından görülmemiş san'atlar ve güzelliklerin san'atları zâhir oldu. İbaresinin inceliğinden, küçük şeyleri gören akıl şaşkınlığa düştü, görüş ölçüsünde eşsiz geldi. Muhlislerin en hası olanın himayesi altındaki yerlere dâhil bulunan İran ülkesinin bütün halkı, gayret, parlak dine tarafdarlık ve dâima saf bulunan ruh sevincinin te'siri ile, o derecede mes'ud ve hâlinde memnun oldu ki, onların «muradına göre yaşa!» diye bağırmaları, «ebedî eğlence!» diyen sesleri Çin'in en uzak kısımlarına kadar ulaştı.

simler ile süslenirdi. Bu dinin hıristiyanlık ve islâmiyet karşısında, tamamıyla ortadan kalkmasından ve dinî an'anelerinin kaybolmasından sonra, Mani büyük bir ressam zannedilmiş ve güzel manzaralar onun kitaplarındaki tablolara benzetilmiştir. Mani'nin tarihî şahsiyeti ve kurduğu dinin esasları için bk. E. Puech, *Le Manichéisme*, Paris, 1951.

¹⁰¹ Bk. burada not 100.

¹⁰² *Kur'an*, LXXIV (Sûret el-Müdesir), 50.

larına kadar ulaştı. Eğlence ehlinin toplantılarının gürültülerinden feleğin Zühre'si raksa geliyordu; akıl sahiblerinin hay ve huylarından feleğin sabit yıldızları çarh vuruyordu. Şehir ve kasabaların çarşıları, üç gün, üç gece, donanma yaparak, her birinin kapı ve duvarı türlü renkli kumaşlarla en yüksek cennet bahçelerine benzer oldu ve ilkbahar mevsiminin kıskançlığını celbetti. Âlimlerin hepsi, fazılların seçilmişleri büyük seyyidler, halkın şeyhleri, halk ve ileri gelenler, kalblerinin içinden ve sâkin bir ruhla, iyi duâlarla meşgul olup, şükretme merasiminin yerine getirilmesinde dakika kaybetmiyerek, dâima hayatının uzun, fetihlerinin çok olması için, aziz Tanrı'nın — adları aziz olsun! — dergâhından dilemişlerdir ve dilemektedirler.

Sonu sevinç olan haberi getiren büyüklerin ve kerim kimse-lerin seçilmiş Kemâleddin Abdüssamed Bey, türlü kâmil riayet ve çeşitli şâmil himaye ile mukarin ve bunlara lâyık kılınarak, gök rütbeli yüksek meclisimize saadet yıldızı gibi gelmesinden ve bizim güneşi parlatan ışıklarımızdan kıvılcım almasından sonra, tam i'zaz, mükemmel ihtiram, hil'at, söz söylenilemeyecek in'am ve ihsan ile, o yüce makamı şahlar şahının kuvvetli dergâhının doğruyu gösteren tarafına gitmesine müsaade edilerek, yola çıkarıldı. Eski sırdaşlarımızdan olan dergâhımızın yakın havassının güvendiği Hâce Kemâleddin Hemedânî kendisine işaret edilenin yanında, yollandı. Ulu Tanrı dilerse, yüksek ellerini öptükten sonra, bu büyük fethin kıymetli tebriklerini, bizim tarafımızdan yerine getirecektir. İki katar deve yükü miktarında çadır, otağ, sade altın dokumalı ipekli halı, seccade, resimli «tekye-nemed»ler, çeşitli renkli kumaşlar, bir tane kılıç, bir tane hançer kemeri, bir tane cevher kakılmış «tabılbaz», altın işlenmiş eğer örtüsü ile altın eğer, cevherli bir aba, gümüş hokkalar içinde iki panzehir gibi padişahlık levazımından olan eşya, mufassal defterine uygun olarak, hediye olmak üzere, gönderildi. Vardığı zaman arz edilme kıymeti bahşedilerek, sultanların güzel âdetlerinin icablarına göre, kabûl edilme şerefi ile şereflendirilip, yakın ve uzak olanlardan itaat edenlere ve âsi olanlara her iki tarafın mevrus olan karşılıklı sevgi ve iyi niyeti açıkça gösterilsin.

Mektublaşma kapıları her zaman açık bulundurularak, Hüdavendigâr'ın sevinç veren haberlerinden bu taraf sevindirilip, gönül ferahlandırılınsın. İstenilen her hizmet için o eski tarafdarınıza

baş vurularak, kendisini minnettar kılsınlar da, Ulu Tanrı'nın yardımı ile, hasıl olması için, canla başla çalışsın. Geri kalan hâller, havassın güvendiği kendinden bahsedilen Hâce tarafından arzedilecektir. O, tam mânasiyle padişahlar padişahının şimşek çaktıran, güneşe benzeyen altın kılıcı, ayın ilk ve son günlerindeki hilâller gibi, dâima düşman yenmek ve cihan zaptetmekle — Muhammed, çocukları ve yüksek sehâbesi için —, her tarafta, kıyamete kadar, meşhûr¹⁰³ olsun!

¹⁰³ «Meşhûr», arabçada, aynı zamanda, «çekilmiş (kılıç)» demektir.